

**Kaip
Dingti
Suvisam**

**Kad
Niekas
Nerastų**

Kaip suplanuoti dingimą, susikurti naują tapatybę, rasti darbą, įgyti pasitikėjimą, suvaidinti savižudybę ir kt.

Doug Richmond

SMG
Interview

SMC **INTERVIU**

3 / 2005 ketvirtinis leidinys

pokalbiai apie meną

Dėmesio: Lawrence'o Weinerio ir Julietos Aranda pokalbis apie šiandien ir vakar

Lietuvoje: Baltijos trienalės bliuzas

Raimundo Malašausko pokalbis su Elena Leontjeva apie rinkos dėsnius

Dovilės Tumpytės pokalbis su Algirdu Šeškumi apie meną ir parapsichologiją

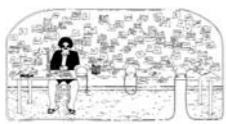
Svetur: Valentinas Klimašauskas ir Geraldas Jankauskas tarp San Francisko

ir Šiaulių

Žmonės: Rammelzee su kompanija apie gyvenimą ir visata...

Biblioteka: Jonas Dagys ir Grzegorzas Sowula

Meninis projektas: Bik Van der Pol apie tai, kaip dingti suvisam

Direktoriaus laiškas

Mielas red.,
atsakau į Jūsų atkaklius klausimus dėl
Baltijos trienalės.

Baltijos trienalė yra stambaus žaidimo dalis. Šis žaidimas kasmet tampa vis populiарesnis. Išgirdės apie naują bienalę ar trienalę kur nors pasaulyje ar kaimynystėje, pagalvoji – dar viena. Be jokios abejonės, tokie renginiai organizuojami norint sutelkti didelį kiekį šiuolaikinio meno ir plačios publikos į vieną vietą. Jie turi traukti dėmesį, akumuliuoti, kelti lygi, rodyti kryptį ir skeisti informaciją. Jie padeda įtvirtinti, iškilti, žymeti, atrasti iš naujo ir sekti. Jie turėtų tapti traukos centrais ir diskusijų tvirtovėmis. Diskusijos turėtų suktis apie kintančias sąlygas, pasikartojimus, blogą orą ir naujas susitikimo vietas. Tokia pakuočė. Kai kurios tokios iniciatyvos pavyksta. Tačiau dauguma jų žlunga ir lieka tikrojo veiksmo nuošaly.

Tai mane verčia galvoti – kodėl? Organizatoriai, prodiuseriai ir meninių direktoriai – ką jie daro? Aišku, kad jie planuoja, ieško finansų, kalba su vietinių politikais. Jie kuria strategijas ir diskutuoja apie idėjas, sklaidos lygmenis ir renginio poziciją. Jie kuria naujas erdves ir didina miesto turistų srautus. Samdo madingus kuratorius. Pristato paralelinius renginius ir organizuoja konferencijas. Atveža didelių vardų. Jie visi galų gale tikisi gerai praleisti laiką. Nori, kad žmonės renginį įsimintų ir apie jį kalbėtų. Jie leidžia katalogus – sunkias knygas, dedamas ant kavos stalelio ofise, namie arba namų ofise. Jie neriasi iš kailio, kad įtiktų klientų poreikiams: pamalonintų vietinę valdžią, palinksmintų menininkus ir remėjus, šokiruotų ir stebintų publiką. Jie išleidžia daug valstybės ir privačių pinigų. Ir vis tiek dauguma šių renginių būna tik geri. Jie nublanksta dar nepasibaigę. Tos knygos ant kavos stalelio kaupiasi, atsiduria sandėlyje, sunkiai betelpa lentynoje. Kasmet jų vis daugiau.

Todėl man kyla klausimas – o kodėl mes į visa tai įsitraukėme? Ar tik dėl to, kad turime didelį namų Vilniaus viduryje ir laisvę tame daryti ką norime? Ar todėl, kad esame institucija su dėmesį traukiančia programa ir žaidimui pasiruošusia jauna komanda? O gal dėl pozityvių energijos ir nuoširdaus noro bendrauti, tokio jprasto naujai iškylančioms šalims? Todėl, kad mes nesugebėjome kovoti su istorija ir pakeisti planetos žemėlapio? Argi tikrai buvo taip jau sunku tyliai gyventi provincijoje? Nuobodu? Bet Lietuva – ne Naujoji Zelandija. Jos nekankina atstumo

SMC INTERVIU / CAC INTERVIU

3 / 2005

Redaktoriai / Editors:

Linara Dovydaitytė, Simon Rees
Dizainas / Design: Daiva Kišūnaitė
Vertimas / Translation: Julija Fomina,
Virginija Januškevičiūtė, Valentinas Klimašauskas,
Agnė Narušytė, Üla Tornau
Spauda / Printer: Sapnų sala

© Šiuolaikinio meno centras, menininkai ir tekstu autorai / Contemporary Art Centre, Vilnius, the artists and writers, 2005.

Leidinys ar jo dalis negali būti dauginama ir atgauminama komerciniais tikslais be leidėjo sutikimo. No part of this publication may be reproduced without prior permission of the publisher compatible with fair practice.

ISSN 1822-2064

Leidžia Šiuolaikinio meno centras
4 kartus per metus.

Produced four times a year by the
Contemporary Art Centre, Vilnius.

INTERVIU skelbiamos mintys nebūtinai atitinka leidėjo ar redakcijos nuomone.
The views expressed in INTERVIU are not necessarily those of the Publishers or Editors.

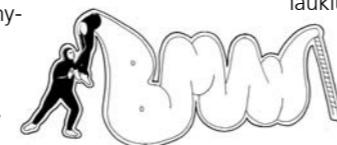
Šiuolaikinio meno centras [SMC]
Contemporary Art Centre [CAC]
Vokiečių 2, LT-01130 Vilnius
Lithuania
T: +370-5-262 3476
F: +370-5-262 3954
E: interviu@cac.lt

INTERVIU bičiuliai / INTERVIU friends
Ann Demeester, Amsterdam
Christoph Tannert, Berlin
Gordon Dalton, Cardiff
Vanessa Joan Müller, Frankfurt
Michael Stumpf, Glasgow
Jens Hoffman, London
Irina Gorlova, Moscow
Sofia Hernández Chong Cuy, New York
Alexis Vaillant, Paris
Solvita Krese, Riga
Niklas Östholt, Stockholm
Hanno Soans, Tallinn
Magda Kardasz, Warsaw

Vengia duoti interviu. Dalina kortelles su vienu žodžiu. Jie nori, kad viskas atrodytu cool, linksmai ir paslaptinai tuo pačiu metu. Tiki dvasiomis...

Man jie patinka. Kartais mažiau. Bet svarbiausia, kad vis dar tikiu jais ir nekantriai lauki rugsejo 23-osios.

Kęstutis Kuizinės

Kažkas aiškėja?

Kartais tam, kad suprastum šiandienos sumaištį, verta atsigrežti į laiko patikrintus žodžius. Iškilmingas jų ritmas nedarnai ir sunkiai pagaunamoms idėjoms suteikia formą. Atsigrežkime į Česlovą Milošą.

Iki šio amžiaus žodis „geografija“ išlaikė spalvingų atlasų su mažai žinomu paslaptinų šalių kontūrais aurą. Augdama planeta mažėja ir vis mažiau ir mažiau vietų turi bent šiek tiek egzotikos... Tikriausiai augančios Žemės unifikacijos fone mūsų kilmės šalis nebėra tokia svarbi. Galų gale žmogus visur susiduria su egzistencinėmis problemomis, ir mus siejantis gimimo tais pačiais laikais ryšys, tai yra priklausumas tai pačiai amžiaus grupėi, jau yra stipresnis už gimimo toje pačioje šalyje ryši.

Česlovas Milošas, *Pradėdamas nuo savo gatvės: mintys apie Baltiją*, 1991

Šiuose žodžiuose slypi tam tikra jėga, kurios stokoja translaviimo ir telekomunikacijų priemonėmis mus pasiekiantys žodžiai. Mégstantys totalizuojančias teorijas nesunkiai čia jžvelgs geštalt(psicho)-geografiją. Jei BBC World, CNN ir Fox News amžiuje „matyti reiškia būti“, tada būtis radikalai vienodėja – homogenizuojasi. Jdomu, kur link

Heideggeris ir Sartre'as pakreiptų savo *reductio* „būti reiškia veikti“ ekranų eroje?

Taigi, šis INTERVIU numeris, pasirodantis kartu su IX Baltijos trienale (apie magiją, okultizmą, juodą rinką, paranormalius reiškinius, etc.), kuri ir yra jo dėmesio centre, žymi *noumeno* geografiją – jame kaip dekonstrukcijos priemonės nagrinėjamos medijos, pačios gaminančios neišardomą vienodus. Iš tiesų, jų tipizavimas išreiškia esminį *difference* geismą. Taip, tikėjimo/perspektyvos/žiūros taško tipologija tokia pat įvairiapusiška kaip ir pikselių kiekis monitoriuje. Šioje tipologijoje pirmiausiai technologijos yra veržlus ardantis tarpininkas. Bent jau tiems, kurie turi pakankamai kantrybės ir stropumo, kad mažinoje rastų dievų ir/ar dvasių. Leidinio dizaino logiką savaip ardo trienaliés vaiduokliai – BMW logotipai, sukurti Jeano-François Moriceau ir Petros Mrzyk, išmarginę ankstesnio ir šio INTERVIU numero puslapius.

Panašiai nuteikia ir specialus Bik Van der Pol sukurtais viršelio dizainas (plačiau apie projektą skaitykite skyrellyje „Biblioteka“). Jis skelbia apgalvotą dingimą: ar jis vyktų Baudrillard'o dykumoje Kalifornijoje ir Naujojoje Meksikoje, Cronenberg'o *Videodromo* (1983) ar ankstesnio *Trono*

(1982) ekranuose, gal net Josepho Conrado "tamsos širdyje" belgų Kongo, kas žino? Galbūt išnykimas dingsta didžiosiose Lawrence'o Weinerio interviu/projekte raidėse; taigi, grįžtame į septintą-aštuntą dešimtmetylį.

Šis numeris praplėtė INTERVIU geografinius ryšius – tekstai atkeliavo iš Lietuvos (įskaitant ir regionus), Lenkijos, Olandijos, Meksikos ir JAV. Žinoma, Lenkija priklauso tam geopolitiniam regionui, kurį leidinys ir siekia atspindėti. Kaip ir nacionalinius diskursus, kuriais Lietuvos specialistai dažnai matuoja savo darbus. Malonu, kad Grzegorzas Sowula *Penguin Books* istorijos apžvalga tarptautinius fenomenus testuoja remdamasis vietine patirtimi, bet ir taip, kad praturtintų abi puses.

Stengdamiesi, kad INTERVIU nepranyktų tarp žvilgančių tarptautinių meno leidinių, tikimės ir toliau plėsti savo ryšius ir bendruomenę. Laukiame atsiliepimų iš savo skaitytojų (kol kas gavome tik vieną laišką), pasiūlymų ir gerų idėjų – iš autorių. Kaip kitaip galėtume patikrinti, ar be ezoterikos, kuri vyrauja šiame numeryje, yra dar likę kas nors egzotiško. Ir ar mūsų idėjos šiuolaikiškos.

Linara Dovydaitytė, Simon Rees

Jenė Hein, Juoda muziejus / Black Museum, 2005. Projekto IX Baltijos trienale / Project for IX Baltic Triennial

Dėmėsio

Paulinos bėdos

Ši pokalbio su Lawrence'u Weineriu

Julietta Aranda su Lawrence'u Weineriu susitiko jo namuose Niujorke pabaigti pokalbio apie taip vadinančią meno sistemą. Štai dalis to, ką jai pavyko išsiaiškinti...

Patekti į kultūrą

Juodosios rinkos yra jdomus klausimas mąstant apie kultūrinę produkciją ekonominiu požiūriu, kadangi jos sukuria tokį platinimo tinklą, kuriamo nėra jokių taisykių ir kuriamo produkto vertė priklauso nuo apyvartos ir jos masto. Patekė į kultūrą tie produktai, kartais visiškai atsiktiniai, tampa iconomis.

Juodosios rinkose galioja ne paklausa ir pasiūla, o nepastovumo prioritetai, siekis išlikti už rinkos dėsniių ribų. Pastovumas čia neveikia, nes taikomi nefiksuoči modeliai.

Kai kintantys, pogrindiniai modeliai absorbuojami, susiduriame su didžiulio koletyvinio troškimo kristalizacija: tai, kas cirkulavovo pogrindje, iškyla į paviršių ir (cituojant Lawrence'ą Weinerį) „mes nustojame būti revoliucionieriais ir tampame kareiviais“.

Lawrence'as Weineris (kalbant apie septintą – aštuntą dešimtmecius):

TAI, KĄ VADINI JUODAJA RINKA, IŠ TIKRIJŲ YRA TAM TIKROS KARTOS SIEKIAI, NETURINTYS NIEKO BENDRO SU ANKSTESNĖS KARTOS LŪKESČIAIS. JIE ATRODO VEIKIAU IDEALISTINIAI NEI ROMANTINIAI.

REIKETŪ ATSIROBOTTI NUO KONCEPTUALIAUS KŪRINIO SAMPRATOS IR ATSIGREŽTI Į MENININKUS, KURIĘ ATĖJO IR PAMĒGINO VEIKTI TOKIU METU, KAI JIEMS NEBUVO VIETOS. TAI NEI DRAMATIŠKA, NEI ROMANTIŠKA. TIESIOG Miestų centruse atsirodo pakankamai daug menininkų, kad taip nutiktų.

GERAI, TUO METU VYKO DAUGYBĖ VISOKIAUSIŲ DALYKŲ, BET TU DIRBAI NAKTINĖJE PAMAINOJE IR KRYPTINGAI SIEKEI PATEKTI į STRUKTŪRĄ. TUO METU NEBUVO NĖ VENO, KURIS NEBŪTŲ PASINAUDOJĘS STAIGA ATSIRADUSIA GALIMYBE PATEKTI į STRUKTŪRĄ.

Pakitusios sąlygos ir juodosios rinkos

Šiandien, kaip ir anksčiau, kultūrinės/politinės situacijos sukuria vietinius šešeliniaus tinklus, kurie savo ruožtu gamina kultūrinę valiutą; bet šiandien nebéra aišku, prieš ką tie tinklai veikia. Šiandien, kai rinkos (alternatyvios ar pagrindinės) apibrėžimai ar opozicijos (Rytų-Vakaru) nebéra tokie aiškūs, šis klausimas, kad ir miglotas, yra svarbus.

Ką reiškia „juodosios rinkos“, kai nebeaišku, kas yra draudžiamai? Jos veikia atmetimo sistemos pagrindu – slapčia siūlo tai, kas nėra įtraukta į įprastą pasiūlos/paklausos tinklą, tačiau kas dabar į ją neįtraukta? Jei veikiamai pagal modelį, kuris neturi aiškių ribų, kuo būtent prekiaujama pogrindje? Kuo skiriasi vertė, kuriaj sukuria tiesioginis marketingas, nuo tos, kuri atsiranda juodosios rinkos apyvartoje?

LW (kalbant apie jo frazę „mes priklausome savo laikui“ ir dabartinj kritikos vaidmenį):

AŠ MANAU, KAD, JEI TAVĘS NETENKINA DABARTINĘ SOCIALINĘ, KULTŪRINĘ, MORALINĘ IR ESTETINĘ VISUOMENĘ KONFIGŪRACIJĄ, TAI TU KAIP MENININKAS TURI STENGITIS PASIŪLYTI KITUS TEKSTO VARIANTUS, KITUS EGZISTAVIMO BŪDUS. TAIGI, GALIAUSIAI KALBAME APIE TĄ PAČIĄ KΡITIKA, TIK TIEK, KAD VISKAS, KĄ BEPASAKOME, NESUNKIAI VIRSTA

BANALYBĘ ŠITAIP SPARTÉJANT INFORMACIJOS PERDAVIMO IR REPRODUKAVIMO TEMPAMS. TAČIAU JEIGU PASISAKAI UŽ TOKIĄ ESTETIKĄ, KURI TEIGIA, KAD KUO LABIAU KAS NORS VYSTOSI, KUO PLAČIAU PASKLINDA, TUO DIDESNĘ ĮGYJA VERTĘ, O NE ATVIRKŠCIAI, NE KUO MAŽIAU TUO VERTINGIAU... TIESIOG TAS PATS, TIK APVERSTA AUKŠTYN KOJOM. TOKIOS NUOSTATOS LAIKOMĖS JAU DAUG METŲ. FINANSIŠKAI TAI NE PER DAUG APSIMOKA, TAČIAU IŠGYVENTI GALIMA. O KAI PAMATAI, KAD GALI IŠGYVENTI, GALI NUSTOTI MELUOTI.

GRIŽTI Į TĄ PATĮ KELIĄ. MENININKAS, KURIS NEMELUOJA, VISUOMENĘ GAMINA JAU 75 % REIKALINGĄ PRODUKTĄ, KADANGI DAUGUMA ŽMONIŲ IŠ ESMĖS PRIVERSTI MELUOTI APIE SANTYKIUS SU SAVIMI IR KITAIS.

MAN RODOS, KAIP TIK APIE TAI MĖGINAME PASIŠNEKETI – KAIP SUKURIAMA KAŽKAS, KAS TURI SAVAIMINĘ VERTĘ, O PASIKEITUS PENKIOMS KARTOMS TA SAVAIMINĘ VERTĘ ROMANTIZUOJAMA, MAT KAŽKADA BUVO ITIN MAIŠTINGAI PAREIKŠTA, JOG „ŠIO PRODUKTO VERTĘ (NORS MES NET NEŽINOME, KAIP JIS ATRODO) VIS VEN YRA VERTĘ“. TAI

VIENAS IŠ DALYKŲ, KURIUOS IŠAIŠKINO MŪSŲ KARTA. JIS NETURI TURĒTI FORMOS; JIS NETURI BŪTI Į NIEKĄ PANĀŠUS. JIS YRA KAS YRA, IR JO VIENINTELĖ VERTĖ YRA JO TIESA. IR TAI NERA MENINĖ MENO TIESA, NEI MENINĖ MENO VERTĖ, TAI YRA PAČIOS TIESOS PASIREIŠKIMAS.

(kommentuojant juodųjų rinkų sąvoką)

JEIGU AIŠKU, KO NORI, TADA JUODOJI RINKA NEREIKALINGA. KADANGI IŠ ESMĖS VİSİ MES ESAME SAVO APLINKOJE VEIKIANTYS PILIEČIAI... IR GALIME TOKIE BŪTI TIK BŪDAMI TUO, KUO ESAME, TAI YRA MENININKAI.

VISA TA JUODOSIOS RINKOS KULTŪRA EGZISTUOJA TODĖL, KAD KAŽKUR GILIAI ŠIRDYJE BUVOME IŠMOKYTI TIKETI, KAD MENININKAI NERA TOKIE PAT KAIP KITI ŽMONĖS. AR JIE NETURI TOKIŲ PAT PROBLEMŲ, AR JU VAIKAI NEINA PAS DANTISTA? ŽINOMA, KAD EINA! AR JIE NETURI MOKETI MOKESCIŲ? ŽINOMA, KAD TURI! TAI KUO JIE SKIRIASI NUO KITŲ? TIK DĒL TO, KAD KAŽKAS, KAŽKOKS PILVOČIUS, KAŽKUR KAŽKADA PASAKĖ: „MENININKAI DIRBA NE DĒL PINIGŲ“. KAD KAŽKOKS NELAIMĖLIS PAREIŠKĘ: „MENININKAI IŠSISUKINĖJA, JIE NEDIRBA, O AŠ DIRBU“. (BET JIS NEKURIA MENO). IR MES TIKIME. VISĄ GYVENIMĄ JAUČIAMĖS KALTI, KAD ESAME NE VISAI TEISŪS. MUMS REIKIA JUODOSIOS RINKOS, REIKIA TURĖTI KAŽKĄ „PO STALU“, TAI TURI BŪTI SLAPTA, TURI BŪTI ROMANTIŠKA. NE, NETURI!

Įvairovė ir simultaniški pasauliai

Jei peržiūrėtume terminus, tai alternatyviais būdais plintančią kultūrą – ne dėl to, kad reikėtų atverti naujas erdves, bet todėl, kad tai būdas išsaugoti autonomiją, – geriau galima būti apibūdinti kaip *neoficialią ekonominę*. Tai būdas gauti pajamas, kurio neregulamentuota visuomeninės institucijos tokioje teisinėje ir socialinėje aplinkoje, kurioje kitokia panaši veikla yra reglamentuojama. Rasti trumpą *neoficialios ekonominės* apibrėžimą nėra lengva. Daugelyje teorinių darbų šis klausimas svarstomas iš kito galo – aprašant, kas nėra *neoficiali ekonominė*, o būtent: oficiali ekonominė (baltoji rinka) / kriminalinė ekonominė (juodoji rinka) / rūpybos ekonominė (krašto ekonominė, namų ūkis).

Neoficiali ekonominė arba „pilkoji rinka“ neturi universalų parametrų; ji sukuria situacijas, skatinančias kultūrinės produkcijos,

kuri nebuvu asimiliuota, taigi, neturi ir fiksuotos vertės, apyvartą. Kadangi šios situacijos nėra iškart atpažystamos (nėra vieno modelio), jų egzistuoja gausybė, viena keičia kitą. Viskas čia ir dabar.

JA: Ką aš čia émiau vadinti juodosiomis rinkomis yra dalis to, ką jūs vadinate simultaniškais pasauliais...

LW: MAN ATRODO, KAD PER MENO PASAULĮ, PRADĒDAMI SUVOKTI TĄ MECHANIKĄ, KURI JI SUDARO, MES PRIĒJOME GALIMYBĘ SUVOKTI SIMULTANIŠKĄ PASAULĮ, KURIAME NEEGZISTUOTŲ JOKIA KITA HIERARCHIJA, IŠSKYRUS TĄ, KURIĄ PATS SAU NUSTATAI. KAI PASAULYJE NEBEBUS HIERARCHIJOS, KO AŠ TAIP LAUKIU, NEBEBUS GALIMA VIENOS KULTŪROS LAIKYTI ŽEMESNE AR AUKŠTESNE UŽ KITĄ, KULTŪROS YRA SKIRTINGOS. TAČIAU JOS EGZISTUOJA TUO PAT METU TOJE PAČIOJE VETOJE.

JA: Tokiu atveju atsiranda kitoks produkto vertės tipas.

LW: TOKIU ATVEJU ATSIRANDA VERTĖ, PAREMTA PRODUKTO NAUDA VISUOMENEI, ŠTAI IR VISKAS. PAREMTA NE PRODUKTO VIETA HIERARCHIJOJE, NE JO GALIA IR SPIDESIU, BET BŪTENT NAUDA VISUOMENEI, KURIOJE JIS EGZISTUOJA. MAN PASISEKĘ, NES DAUGELYJE VISUOMENIŲ, KURIOSE ATSIRADO MANO DARbai – NUO VAKARŲ EUROPOS IKI NAUJOSIOS GVINĖJOS – ŽMONĖMS, ATRODO, JIE TEIKĘ NAUDĄ. BET TURĖTŲ BŪTI IR TOKIA KULTŪRA, KURIOJE JIE NEBŪTŲ NAUDINGI, IR TAI REIKŠTŲ TIK TIEK, KAD TEN JIE NETURI VERTĖS, NETEIKIA NAUDOS. SUPRANTI? JEIGU IŠ KAŽKO NERA NAUDOS, TAI TAM NET JUODOJI RINKA NESUTEIKS VERTĖS, NEBENT PANAUDOTŲ JĮ KAIP NORS KITAIP.

Tiesa, revoliucija ir naujumas (nauji kritikos modeliai)

Vis grįžtu prie Felixo Guattari žodžių *Chaosmosis* (1992): „pasamone tapo institucija“. Jie verčia manyti, jog tokios sąvokos kaip „troškimas“, „revoliucija“, „tiesa“ yra virčio oficialiosios retorikos dalimi ir netekę jokios prasmės. Šios idėjos buvo paverstos šūkiais, reglamentuotais emancipacinių politikos žingsniais. „Tiesa“, „revoliucija“, „naujumas“ tapo vertės netekusiomis sunormintomis kategorijomis, tačiau vis dar naudojamos kaip diskursyviniai kultūrinės produkcijos operatoriai.

JA: Naudingosios vertės samprata verčia susimąstyti apie tai, kas yra nutikę su kritine meno funkcija šiomin dienomis. Kritikos intencijos yra rimtos, tačiau neretai ji tampa tų pačių institucijų ir struktūrų, kurioms mėgina pakenkti, jteisiniomis įrankiu.

LW: GAL GREIČIAU AKREDITACIJOS PRIEMONE. JI JAU PATEKO Į STRUKTŪRĄ, JA Į DISKUSIJĄ NORI ĮTRAUKTI TAM TIKRA GRUPĘ, VADINAMA „AKADEMIJA“ (KURI IŠ TIKRIJU NEEGZISTUOJA). IŠ ESMĖS TAI STATUSO SUTEIKIMAS. TAI NERA NEI GERAI, NEI BLOGAI. MALONU, KAD KARTAIS AKADEMIJA NORI PADISKUTUOTI, BET IŠ ESMĖS KAS SUTEIKĘ JAI ĮGALIOJIMUS PARINKTI DISKUSIJOS DALYVIUS? TAI KLAUSIMAS, Į KURĮ ATSAKYMO NETURIU.

JA: Ar už tai nera atsakingos ir naujosios kritikos praktikos? Ar perspektyvu šiandien naikinti institucijas plačiaja prasme ir nepasiūlyti alternatyvos?

LW: NA, TAI TIESIOG NETEISINGAI SUPRasti STRUKTŪRALIŲ SIEKIAI. DAUGELIS JŲ, TOKIŲ KAIP FOUCault (KURIUO IKI ŠIOL PLAČIAI REMIAMASI), MĖGINO SUPRasti STRUKTŪROS DALIS, O KADANGI JIEMS NEPATIKO, KAIP FUNKCIUNUOJA PATI STRUKTŪRA, JIE GALVOJO, KAD JOJE IR SLYPI ESMINĖ KLAIDA. PASIDARĘ MADINGA VISKĄ IŠKONSTRUOTI. BET NIEKAS IŠ JŲ NESUGEBEJŌ PERKONSTRUOTI. JIE IŠARDĘ MONTAVIMO ĮRANGĄ, NORĖDAMI SUPRasti, KAS JĄ SUDARO. PAPASAKOJO VISKĄ, KĄ PAVYKO SUŽINOTI APIE ATSKIRAS DALIS IR DAŽNAI BUVO TEISŪS, BET NIEKAD TAIP IR NESUPRATO, KAIP REIKIA SUDĒTI VISKĄ IŠ NAUJO.

TAIGI, JIE PASIŪLĘ VISĄ KRŪVĄ MONTAVIMO ĮRANKIŲ... TAČIAU JOKIŲ TAISYKLŲ. IR DĒL TO ILGĄ LAIKĄ JIE BUVO TIKRI AUTORITETAI, NES, JEI BANDYTUM KĄ NORS SUDĒLIOTI, JIE SAKYTU: „NE, NE TAIP REIKIA DARYTI... NE TAIP... IR NE ŠITAIP...“. TAI REIŠKIA, KAD KAŽKAS UŽ JUOS DAR 10 METŪ MOKESİ. O JIE JAU BAIGĖ KARJERĄ, IŠEJO Į PENSIJĄ, NUMIRĖ. MAN TAI ATRODĘ KAIP SAVOTIŠKAS GERAIS POKŠTAS, KURIS NIEKAM NEPAKENKĘ, TIK JAUNESNI STUDENTAI ŽIŪRĘS IR SAKYS: „GERAI, MES VISA TAI SUPRANTAME, BET KAIP DABAR VISKĄ SUDĒTI IR KURGI ATSUKTUVAS?“.

[...]

YRA IR KITA PROBLEMA: KAIP GALIMA INSTITUCIONALIZUOTI TOKIŲ DALYKŲ, KURIE EGZISTUOJA TIK SĄVEKAUDAMI SU NUOLAT KINTANČIA VISUOMENE, MOKYMĄ? PASAULIS SUKASI, KAŽKOKIA SRITIS GALĖJO BŪTI FANTASTIŠKA 1972 METAIS, SUSIDŪRUS SU VIETNAMO KARO SIAUBU, TAČIAU JI GALI NEBETURĘTI NIEKO BENDRO SU ŠIANDIENINĖMIS PROBLEMOMIS IR SIAUBU. NES TAI, KAS REAKCINGA, ILGAINIUJ PASIENSTA. TAIP, TUOMET JŪS KAŽKO PASIEKĖTE, TAIP, JŪS TIKITÉS, KAD TAI PAKLIUOJ Į KONTEKSTĄ IR IKI ŠIOL RŪPI... BET TIK TODĒL, KAD NEBUVO DUOTAS ATSAKYMAS.

Mergelė nelaimėlė (ar produktas gali nulemti jo apyvartą?)

Duotasis pasipriešinimo modelis apima ir savo priežiūras. Jis nustato nuorodas, įtvirtina požiūrį, suponuoja ir pasipriešinimo, ir to, kam priešinamas, sąlygas. Jis užkerta kelią nenupejājamumui – kitas istorijos vingis, kuris visą laiką kartojasi?

Nuspejājamumas paverčia kultūrinės produkcijos ciklus panašius į įtempto siužeto filmus, tokius kaip *Paulinos bédos* – 1917 metų savaitinį nebylų serialą su mergele nelaimėle kaip pagrindiniu personažu. Kiekvienoje serijoje ji pakliūdavo į tokią situaciją, kuri akiavaizdžiai turėdavo baigtis mirtimi. Kitos serijos pradžioje ji būdavo išgelbėta arba išvengusi pavojaus vien tik tam, kad susidurtų su nauju. Labiausiai žinoma šio serialo scena – mergelė guli prirošta prie geležinkelio bėgių, o jos link dideliu greičiu artėja traukinys.

Jei kultūrinę produkciją laikyt tokia „mergele nelaimėle“, kodėl mums taip norisi ją išgelbėti? Galbūt, jei ją suvažinėtų, galėtume pradėti naują filmą. Galbūt ji netgi pati galėtų atsiristi virves ir nueiti. Žanro atmetimas norint ji atgaivinti? Ar galima pasiūlyti tokį apyvartos modelį, kuris išliktų gyvybingas ir aktualus?

JA: Tarp jisitvirtinus vartojimo tinklų ir tų, kurie dar tik siūlomi, egzistuoja numanomas grįžtamasis ryšys. Kas nutinka, kai naujos formos absorbuojamos? Tai truputį primena jūsų mergelės nelaimėlės vaizdinį, išskyrus tik tai, kad jos gelbėtojai kitoje serijoje vėl ją priroš.

LW: MĀSTANT LOGIŠKAI, JIE GREIČIAUSIAI PRIRIŠ KĄ NORS KITĄ PRIE KO NORS KITO. PAVYZDŽIU, PRIRIŠ NE PRIE GELEŽINKELIO

BĖGIŲ, O PRIE KELIO ŽENKLO. BET BŪTINAI PRIE KO NORS PRIRIŠ, TAI PARODO GALIA, IR KAI FILMO HEROJĘ IŠSIGELBĖJA, TAI DAR NEREIŠKIA, KAD JI PATI NEPRIRIŠ KO NORS KITO. PAVYZDŽIU GALĘTŲ BŪTI TOKIOS VIETOS KAIP IZRAELIS ARBA NIGERIJA, KUR BUVO SMURTAUJAMA PRIEŠ ŽMONES IR ILGAINIUJ JIE PATYS PRADĖJO SMURTAUTI. MANOTE, KAD JIEMS GERIAU ŽINOTI. MENININKAI DARO TĄ PATĮ.

JA: Baisu, kai tai nutinka mene...

LW: NA, MENININKAI BIJO, ŽMONĖS BIJO, PAMIRŠTATE, KAD MENININKAI TAIP PAT YRA ŽMOGIŠKOS BŪTYBĖS IR GYVENA PAVOJU PILNOJE APLINKOJE. KAI JUOS IŠGĄSDINA, JIE PUOLA GINTIS. JIE NELABAI SUVOKIA, KAD NAUDINGIAUSIA BŪTŲ PALAIKYTI POKALBI, O NE UŽSIDARYTI Į DRAMBlio KAULO BOKŠTĄ IR ATSIRIBOTI. TOKS MENO SUPRATIMAS ATGYVENĘS, JIS GAL IR BUVO KAŽKADA REIKALINGAS, BET TIK NE DABAR. NESVARBU, TEISINGAS JIS AR NETEISINGAS, TIESIOG NEBEREIKALINGAS.

Medžiaga/procesas esamuoju laiku

„Struktūra numato grįžtamajį ryšį savo pačios viduje, ji įveiksmina totalizavimo principą, kurį pati ir valdo. Ją veikia sąnaudos ir išeigos, kurių tikslas yra paversti struktūrą funkcionuoti pagal amžinį sugrįžimo principą. Ją persegioja amžinybės troškimai“. Felix Guattari, *Chaosmosis: an Aesthetic Paradigm*, Bloomington: Indiana UP, 1992.

Septintame ir aštuntame dešimtmetyje menininkai dažnai naudojo paprastas medžiagos: plitas, dienos šviesos lempas, sienų išgrīovas. Tai, kas nutiko su mano kartos menininkais, buvo labai įdomu – ir baugėtos medžiagos įgijo nominalią vertę. Turint tai omenyje nebegalima įprastai žvelgti į dirvos kaupus ar bet ką, ką galima nusipirkti techninės įrangos parduotuvėje. Jau sukurtas naujas nuorodų laukas ir atrodo, kad jis visalaik egzistavo. Viskas taip perpildyta, kad jautiesi kaip minų lauke – tarp nuorodų, tramdomųjų marškinį ar gairių? Toji karta galėjo prirošti maną prie bėgių...

JA: Kaip, naudodamiesi laiko teikiamais pranašumais, galėtume nutraukti procesus, šiuo metu vykstančius struktūrose? Ar pakanka kitai pamainai surinkti visas tos struktūros dalis ir kitaip jas sudėlioti? Struktūros, kokia ji yra dabar; man atrodo, kad menininkai tampa gamtiniais ištekliais, žaliai gamybos cilkiui.

JA: Esate sakęs, kad dirbate su „neherojiškomis medžiagomis“.

LW: STENGIUOSI.

JA: Tos medžiagos dabar turi kitokią vertę.

LW: TĄ VERTĘ GALIMA NUVERTINTI,

PAIMKIME MANO KŪRINIĮ, KURĮ DARIAU SEPTINTAME DEŠIMTMETYJE, KAI RADIOAKTYVŪS CHEMIKALAI ĖMĖ ITIN VEIKTI APLINKĄ, VIENINTELIS DARBAS, KURĮ GALĖJAU SUKURTĮ NAUDODAMAS RADIOAKTYVIUS CHEMINIUS ELEMENTUS, BUVO UŽKASTI JŪJ ATSARGAS PO ŽEME. BUVO AIŠKU, APIE KĄ KŪRINYS KALBA, BET VIS TIK TAI TEBUVО KŪRINYS SU HD300 RINKINIU ŽEMĖJE, SULYGINTAS SU ŽEME.

ĮŠ TO KŪRINIO JIE PADARĖ METAFORĄ – JIE BUVO JSIUTĘ, BET TAI BUVO JŪJ METAFORA, AŠ KŪRIAU SKULPTŪRĄ VIŠISKAI VADOVAUDAMAS SAVO ESTETIKA. AIŠKU, KAD GALIMA TAIP PADARYTI! MANOMA, KAD BET KAS TAIP GALI PADARYTI! BET TAI TURI BŪTI SKULPTŪRA, O NE PAVIENIS ŠAUKSMAS TAMSOJE APIE NETEISYBĘ. TOKIĄ FUNKCIJĄ ATLEIKA GRAFFITI, PLAKATAI, TAVO BURNA, TU PATS GATVĖJE IR TAVO BALSAS. BET TAI NEPADEDA MENO KŪRINIUI, NES PO TO, KAI TAU PAVYKSTA SUSTABDYTI ŽIAURUMĄ, NIEKAS NEBEPRISIMENA, APIE KĄ TU KALBĖJAI. O JEI KŪRINYS TURI MEDŽIAGINĘ VERTĘ, VĖLIAU GALI BŪTI KITAIP PERSKAITYTAS, JGYTI KITAS PRASMES KITAIMS LAIKAIMS.

JA: Tuo pačiu kuriate ir nuorodų sistemą...

LW: NUORODŲ SISTEMA, KURI BENT JAU KYLA IŠ MATERIALIŲ OBJEKTO IR NEPRIMETA VERTYBIŲ SISTEMOS. ŠIUOLAIKINIS MENAS, TOKS, KOKS YRA, UŽIMA IŠKREIPTAS POZICIJAS VISUOMENĖJE IR PATS SAVAIME NETURI JOKIOS ĮTAKOS. ŽMONĖS SURANDA, KAIP JĮ PANAUDOTI, TAIP, SURANDA... IR KUO GERIAU JĮ SUGEBA PANAUDOTI, TUO MENO ĮTAKA DAROSI DIDESNĘ, JIS LABIAU VEIKIA. JEI NORI PASIDARYTI „ATSUKTUVA“, NAUDOJESI RECEPTU. MENAS TERA RECEPTAS.

JA: Kaip, naudodamiesi laiko teikiamais pranašumais, galėtume nutraukti procesus, šiuo metu vykstančius struktūrose? Ar pakanka kitai pamainai surinkti visas tos struktūros dalis ir kitaip jas sudėlioti? Struktūros, kokia ji yra dabar; man atrodo, kad menininkai tampa gamtiniais ištekliais, žaliai gamybos cilkiui.

LW: TAIP, JIE YRA ŽALIAVA, BET TOKIA ŽALIAVA, KURI TURI SAVYJE SAVOTIŠKOS PILNATVĖS, ĮGALINANČIOS JUOS SUTVERTI GALINGĄ FORMĄ, PADEDANČIĄ IŠLAIKYTI ORUMĄ. AŠ KURIU DARBUS APIE TAI, KAS NUTINKA, KAI MEDŽIAGA NETENKA SAVO VIDINIO KILNUMO IR NEBEGALI

FUNKCIINUOTI KAIP TA PATI MEDŽIAGA. IR TAI NERA METAFORA, ČIA IŠ TIKRŲJŲ KALBAMA APIE MEDŽIAGAS. ŠTAI, KAS NORS, KAS TEISINGAI AR NETEISINGAI BUVO NUTEISTAS IR KANKINAMAS, PERSKAITĘ ŠIUOS ŽODŽIUS PRITAIKYS JUOS SAU. KITAS, BESILEIDŽIANTIS GATVE, KURI TRUPA DĒL PRASTO BETONO, SUSIES ŠIUOS ŽODŽIUS SU TA GATVE... TOKIA IR YRA PRASMĖ KURTI MENĄ – PASKATINTI ŽMONES SUPRasti, KAD, JEI PO KOJOMIS TRUPA, TAI BLOGAS BETONAS. IR KAD TAI NERA GERAI, NE UŽ TAI MOKĖJO MŪSŲ VISUOMENĘ.

Tarptautinė meno rinka: bienalės kaip apyvartos strategija

Per pastaruosius dešimt metų bienalės ir trienalės labai išplito. Laiko atžvilgiu galima net kalbėti apie „bienalių kartą“. Galima kvestionuoti tokio didelio parodij kiekio reikalingumą, tačiau jų perteklius sudaro salygas kurti vertę, kuri nera tiesiogiai susijusi su kapitalu ir kuri leidžia egzistuoti tam tikro tipo kūriniams, ypač tokiem, kurie nesuranda vietos galerijų sistemoje.

JA: Čia galima jžvelgti būdą sukurti apyvartos sistemą.

LW: TAIP, APYVARTOS SISTEMA, TOKIA, KURI IŠVIEŠINTŲ TUOS KŪRINIUS [...] VĒLGI, BET KAS, KAS SUTEIKIA ŽMONĒMS PROGA PAGARBIAI PARODYTI, KAS YRA GAMINA MA KULTŪROJE, TEBŪNIE TAI DEVYNIASDEŠIMTMEČIO, KŪRUSIO VISĄ GYVENIMĄ, AR PIRMASYK IŠSTOJUSIO PASIRODYMAS, YRA GRAŽU. TU, AIŠKU, TO NEŽINAI, KAI MATAI KŪRINJ ANT SIENOS AR ANT GRINDŲ, NEŽINAI, KADA JIE TAI JUNGIA AR IŠJUNGIA, TIESIOG MATAI, KAS TAI YRA, IR AŠ MANAU, KAD TAI NUOSTABU! KUO DAUGIAU GALIMYBIŲ EKSPONUOTI, TUO GERIAU. MAN NEPATINKA BIENALĖS AR TRIENALĖS, KURIOS KLAIDINGAI TVIRTINA: „ŠI BIENALĖ AR TRIENALĖ PAKEIS PASAULĮ“. NE. KAŽKAS JOJE GALI PAKEISTI PASAULĮ, BET PAČIOS BIENALĖS AR TRIENALĖS NIEKO NEPAKEIS, TAIGI, JOS APGAUDINĖJA. ESMĖ NE PARODA, O TAI, KAS JOJE RODOMA. NE MUZIEJUS PAVERČIA MENĄ KULTŪROS DALIMI, O TAI, KAS YRA MUZIEJUJE. AUTORITETAISS, APGAULINGAISS MUZIEJU AUTORITETAISS ĮTIKĘJĘ ŽMONĖS PABUVĘ ILGIAU MUZIEJUE SUPRANTA, KAD MUZIEJUS NERA STATUSA SUTEIKIANTI INSTANCIJA, MUZIEJUS YRA PRIEMONĖ IŠLAIKYTI VIENOJE VIEJOJE TAI, KĄ SUKŪRĘ ŽMONĖS... ŠTAI IR VISKAS. TAI MUSEO – VIETA, KUR KARTU

LAIKOMA TAI, KAS PRIKLAUSO KULTŪRAI IR UŽ JO SIENŲ GALI NIEKAM NIEKO NEBEREIKŠTI, BET GALI BŪTI ĮDOMU ATEINANČIAI KARTAI... TU SKAITAI ISTORIJĄ, AŠ SKAITAU ISTORIJĄ...

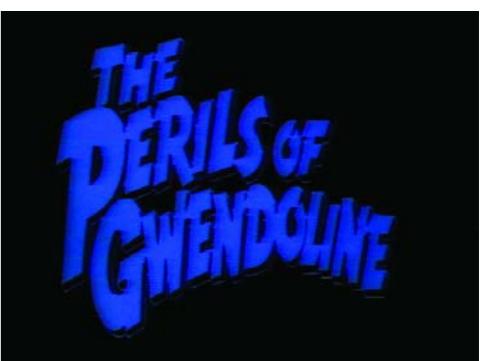
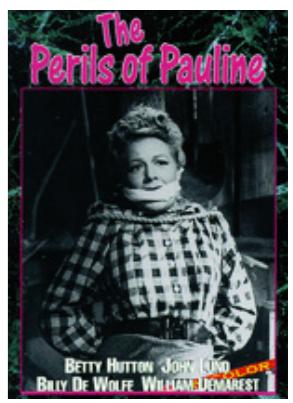
Išvada

LW: MAN PATINKA ĮSIVAIZDUOTI SAVE, ATEINANTĮ PAS KOLEGA MENININKĄ, KURIS YRA MANO DRAUGAS, PASIKALBĘTI APIE TAI, KĄ IŠ TIKRŲJŲ DARAU ĮSITRAUKDAMAS Į TRIENALĘ, KADANGI NENORIU SUTEIKTI KAŽKAM KLAIDINGOS VERTĖS, BET NORĘČIAU, KAD MANO DARBAI TURĘTŪ VERTĘ... ĮSIVAIZDUOJU PUIKŪ MENININKŲ POKALBIJ BANDANT IŠSIAŠKINTI, KĄ DUODI PASAULIU IR AR TAI YRA TAIP PAT VERTINGA, KAIP IR BET KAS KITA... BET GALŪ GALE VIS TIEK STRINGI TIES TUO, KAS YRA TAI, KĄ DUODI, IR KAIP TAI ĮPAKUOTI IR IŠREIKŠTI ŽODŽIAIS. NUOSTABUS GYVENIMAS, AR NE?

Julita Aranda yra Niujorke gyvenanti menininkė, viena iš projekto *E-flux video nuoma* kuratorių. Šis projektas bus rodomas Portikus Frankfurte ir Museum-in-Progress Vienoje.

is autorės kolekcijos / image: collection the author

Lietuvoje: Baltijos trienalės bliuzas

Apie rinkos dėsnius

Raimundo Malašausko ir Elenos Leontjevos pokalbis

Su Elena Leontjeva, viena iš Lietuvos laisvosios rinkos instituto įkūrėjų (1990) ir jo prekydente (1993-2001), susitikome ŠMC svečių namuose pokalbiui apie rinkos dėsnius, *ultimiere, išnykimo greitį, spekuliacijų logiką, piratavimą ir nelegalų žinojimą*. Tačiau pokalbis su šiuo metu knyga rašančia viešnia neaplenkė ir meno temų.

Elena Leontjeva: Vakar supratau, kad *ultimiere* rusiškai – *zapredelje* (kaip zazerkalje Alisos Stebuklų šalyje).

Raimundas Malašauskas: Geras žodis – *zapredelje!* *Ultimiere* atsirado kalbantis su Rene Gabri ir Cezare Pietrousti pakeliui į Salo Italijoje – mums kilo mintis sukurti žodį, kuris būtų „premberos“ opozicija, t.y. reikštų tai, kas atsintinka paskutinį kartą ir nera skirta testis. *Ultimiere* skirta išnykti. Tuo pačiu tai – kažkas už pramogų verslo ribų (tačiau, **jei staiga Baltijos meno trienalė taps frančize ir bus surengta NYC arba Lagose, manau, jos misija bus taip pat atlikta**). Beje, Rene imasi kontradikciško veiksma užpatentuoti *ultimiere* kaip išradimą arba prekinį ženklą (tai vienas jo projektų BMW parodoje), tokiu būdu skatindamas jo naudojimą kalboje ir tuo pačiu metu tam užkirsdamas kelią.

Tai bandymas parodyti autorinių teisių režimo absurdumą. Bet gal grįžkime prie Alisos – veidrodis ir atspindys kalba apie tikrovę ir jos atspindžius. Kita vertus, ar zazerkalje nėra tai, kas nesankcionuota, nelegalu, nerašyta ir nepatvirtinta? Taigi, tam tikra prasme BMW parodos veikimo zona. Kalbant apie ekonomiką: ar juodoji rinka yra pažinimui nepasiduodanti zazerkalje, ar tai vis tik oficialios rinkos sistemos atspindys? Ar jų sankirta? Iš tikrujų, aš manau, nera tokio reiškinio, kuris būtų anapus rinkos, anapus sistemos, juk kapitalistinė sistema praktiškai laimėjo.

EL: Na, kalbėti reikėtų ne apie kapitalizmą. Mainai nėra kapitalizmo išradimas, visose visuomenėse kažkas būdavo gaminama būtent mainams. Jūs klausėte, ar juodoji rinka yra oficialios rinkos dalis; man rinka yra nedaloma, joje susitinka visi žmonių troškmai ir sugebėjimai. Bet tai, kas draudžiamas, automatiškai išnyksta iš oficialios, legalios rinkos ir pereina į šešelį. Tas šešelis yra

atvirkštinis visų draudimų atspindys. Rinkoje nėra nieko, ko nėra žmoguje. Jeigu žmogus turi kokį nors kad ir slaptą troškimą, jis bus atspindėtas rinkoje, jeigu troškimo nėra, rinkoje jo nerasis.

RM: O ar nėra taip, kad rinka tam tikra prasme ir formuoja troškimą? Tarkime, plečiant gamybą sukuriamas produktas, kuris sukuria ir troškimą? Troškimas yra kultūrinis, jis nebūtinai natūralus, kokiui mes jis esame linkę laikyti.

EL: O kokia alternatyva? Juk pasauliye viskas susiję ir nutrauki priklausomybių siūlą ne mūsų valioje. Be to, progresas vyksta ne tik aplink mus, ne tik rinka darosi sofistikuota, o gamintojai – jmantrūs, kurdami tuos troškimus, bet kartu vystosi ir žmogus, jis tobuleja. Aišku, kiekvienam išradime slypi ir pagunda, ir išbandymas – ar sugebési rinktis vis naujomis aplinkybėmis, ar esi pajęgus atskirti, ko tau gyvenime reikia, ko ne, kitaip tariant, ar netapsi savo išradimų vergu.

Mums atrodo, kad gyvename ypatingais laikais, kad dabar kaip niekad tvyro didelę itampa. Bet panašiai buvo ir prieš šimtą metų, žmogus susiviliodavo pamatės auksinį laikrodį ant grandinėlės ir galédavo prarasti protą lygiai taip pat, kaip šandien kažkas praranda protą dėl automobilio. Objekta keičiasi, bet santykis, man atrodo, išlieka tas pats.

RM: Ar tiesa, kad juodoji rinka patenkina poreiki, o ne kuria troškimą kaip oficialioji rinka?

EL: Šiuos dalykus išskirti sunku. Galima kurti schemas, bet jos ir liks schemomis. Panašiai galima klausti, ar egzistuotų kai kurie dalykai, jei nebūtu informacijos. Pavyzdžiu, jei žmogus išvis nežinotų, kad yra prostitucija, toks nelegalus verslas. Ir susidurų su tam tikru troškimu, kurį jam rūpėtų patenkinti. Tada gal jvyktų jdomi genezė – jis susirastų merginą, patenkintų savo norus, paskui, galbūt jausdamas kaltę, o gal norėdamas

merginą prijaukinti, sumokėtų jai pinigų. Jis išrastų tą patį dalyką iš naujo. Jo troškimas tai sukurtų.

RM: Tarkime, praktiniame lygmenyje egzistuoja draudimas...

EL: Ir ne tik draudimas. Egzistuoja mokesčiai, muitai, akcizai, kurie padaro produktą tokį brangų, kaip cigarečių ir alkoholio [populiarių

kontrabandinių produktų] atveju. Man atrodo, kokio nors produkto uždraudimas sukuria papildomą jo patrauklumą. Be to, kiekvienas žmogus, kuris, padaręs kokią nors paslaugą, nebėga jos deklaruoti į mokesčių inspekciją, taip pat yra šešelinės rinkos dalyvis. Nors apie tai net nesusimąsto.

RM: Slavojus Žižekas teigia, kad „valstybės aparatai, anaiptol nebūdami universalūs ir homogeniški, yra papildomi šešeliniai antrininkai, viešai nepripažįstamų ritualų, nerašytų taisyklų, institucijų, praktikų ir t.t. tinklu“ [Contingency, Hegemony, Universality: Contemporary Dialogues on the Left, Verso, 2000]. Kitaip tariant, „valdžia, oficialiai“ marginalizuoją savo pačios dalį, kuri savo ruožtu palaiko šešelinę politikos pusę“ [Tony Myers, Slavoj Zizek, Routledge, 2003]. Ar remiantis tokiu argumentu, kad bet koks įstatymas ir taisyklė sukuria savo šešelį, būtų galima teigti, kad juodoji rinka yra sudedamoji oficialios rinkos dalis ir tokiu būdu ją palaiko?

EL: Jdomi mintis, juk kiekvienas draudimas iš karto apauga žmogiškomis motyvacijomis, interesais, kadangi poreikis mainytis išleika. Tarkim, net licencijos išdavimas, kuris savaime nėra draudimas, vis tik yra slenkstis, kurį reikia įveikti, ir jis sukuria tam tikrus mainus. Šie mainai nelegalūs, jų neįmanoma skaidriai aprašyti, formalizuoti.

Mainų, kyšių pagalba čia irgi veikia šešelinė rinka, ir dėl jos paskatų kuriamos vis naujos taisyklės, draudimai, kuriuose dažnai nėra jokios logikos, jų neįmanoma pagrįsti visuomenės interesu, bet jie egzistuoja. Ir čia iš tiesų yra daugiau paslapties, negu banalioje juodojoje rinkoje kur nors prie Gariūnų, kaip mes ją įsivaizduojame. Panašiai yra ir su įstatymų leidyba, ir jų vykdymu.

RM: Kaip galvojate, kas salygoja tam tikrų įstatymų atsiradimą? Lobizmas?

EL: Būna, kad net niekam nieko nepapirkus padaromas intervencinis sprendimas, kuris veikia rinkos santykius ir savaime yra blogas. Tarkime, valdiškas kreditas arba ES parama. Štai dvi kaimo turizmo sodybos: viena iš jų sukurta paties savininko jégomis, o kitai su-

gebėta gauti paramą. Mano nuomone, tokia situacija yra amoralia net nepaisant to, ar gaunant paramą buvo pasitelktas kyšis. Bet mes linkę apie tai nesusimąstyti ir galvojame, kad viskas, kas krenta lyg ir iš niekur, yra gerai. Deja, net ir oficialiai laikomasi tokios gan ciniškos pozicijos – imkim kuo daugiau.

Manau, kad dabar tai sukuria aišę naujų šešelinų santykų.

RM: Ar naivu galvoti, kad, jei yra daugiau pinigų, nuo to geriau visiems?

EL: O ką reiškia daugiau pinigų? Juk jie neatdiranda iš niekur. Čia ižvelgiu ir abejingumą duodančiai pusei, ir bendrą ekonominę to veiksmo beprasmybę. Jis iškreipia ekonominius mainus ir rinka nebeatspindi informacijos apie tikrus žmonių poreikius. Kuo daugiau tokų intervencijų, tuo labiau rinka tolsta nuo žmogaus. O paskui skundžiamės nedarbu, kitokiom blogybėm... Be to, egzistuoja moralinė problema dėl perskirstymo, kuris neva kažką sukuria. Skirtingai nuo laisvų mainų, čia laimi ne dvi pusės, o tik viena – gavusioji. Jei mums nusispauti j tai, kad švaistomi vokiečio, prancūzo ar brito uždirbtu pinigai, gal mes vis dar nesame europiečiai?

RM: Ar tiesa, kad juodoji rinka – agnostinė, t.y. nepažini ir neskirta pažinimui? Bandymas ištrauktis į dienos šviesą ją sunaikina (Drakulos strategija)?

EL: Visuomenei rinkos dėsniai apskritai nelabai žinomi. Jei jie būty žinomi, nebūtų imamas tokio perskirstymo, kuris galiusiai naudingas kaip tik turtingajai visuomenės daliai. Galima būtų išanalizuoti ekonominį procesus logiką, suprasti, kad tai nėra naudinė eliniam žmogui ir nesiimti tokijų iniciatyvų. Bet jų kažkodél imamas. Ir aklai tikima, kad tai kažkam iš neturtingųjų padės. O realiai paskui gaujasi kitaip. Kodél? Todėl, kad egzistuoja nematomi dėsningumai, kurie nuveda procesą visai kitos rezultato link. Tie dėsningumai yra tokie paprasti palyginus su, pavyzdžiu, kvantine fizika, bet jų kažkodél nematome ir nepripažiname.

RM: Bet ar iš tikrujų ekonominius dėsnius galima lengvai įvardinti?

EL: Nėra lengva, bet įmanoma. Tiesa, tam paprastai trukdo interesai ir noras apvaldyti pasaulį, tame tarpe, aišku, ir rinką. O juk ji yra spontaniška, susidedanti iš milijardo nekoordinuotų sprendimų ir visa savo esme nepavaladi. Be viso kito čia veikia ir žmogiška-

giau progreso néra gėris. Spartinant jvykius ilgainiui prieinama riba, *ultimiere, zapredelje*, ir atrodo, kad nebėliau kur eiti tolyn. Bet žmogus negali sustoti, jis ima skverbtis gilyn.

„Daugiau progreso“ reiškia, kad éjimas į *zapredelje* greiteja.

RM: Prisiminkime sąmokslo teoriją...

EL: Verčiau įsivaizduokime, kad panaikiname patento teisę ir eksperimentą pradedame iš naujo. Būtų jdomu pažiūrėti, ką tada menininkas darytų su savo kūriniu, vaistų gamintojas – su išrastu vaistu. Manau, gimus tam tikri privatūs sprendimai, naujos kontraktų formos. Bet kadangi mūsų prieraišumas prie valdiškų sprendimų yra toks didelis, greičiausiai vis vien būtų beldžiamasi į valdiškas duris, reikalaujama priimti įstatymus. **Norint išrasti neįstatyminę autorinių teisių apsaugą, reikėtų uždrausti įstatyminį sprendimo kelią. T.y. reikėtų išeisti įstatymą, draudžianti autorinių teisių apsaugos įstatymą. Kaip jums paradoksas?**

RM: Žymus JAV konceptualistas Lawrence'as Weineris, kurio interviu taip pat spausdinamas šiame numeryje, septintajame dešimtmetyje teigė, kad „meno funkcija – gaminti daugiau meno“. Visiškai kapitalistinis teiginys, ar ne? Juk tokia yra ir verslo funkcija? Augimas dėl augimo, sukuriantis gerovę? Bet gal pakalbėkime apie greitį. Prancūzų filosofas Paulis Virilio savo Dromologijose kažkada siūlė greitį suvokti kaip vieną pagrindinių realybė apibūdinančių sąvokų. Man jdomus greičio santykis su mūsų aptariamomis temomis. Tarkime, *ultimiere* – greitis, kuriuo išnyksta (Sekundės bankas kaip idealus „lošimo atviromis kortomis“ pavyzdys – bankas savo pavadinimu praneša apie staigų dingimą, tačiau žmonės karštligiškai į jį sudeda pinigus). Finansinės transakcijos ir cirkuliacijos greitis. Patentavimo greitis (produktas už patentuojamas dar prieš jį sukuriant idant konkurentai nespėtų pasipelnyti anksčiau). Haliucinujantis greitis. Sparčiai trumpėjanti produkto funkcionavimo ciklo trukmė.

Juozas Laivys, Sekundės bankas II / Sekundė Bank II, 2005

EL: Patentai yra viena temos apie greitį pusė. Antroji – tai, kad ištekliai yra riboti. Bet žmogus nelabai nori tą pripažinti. O kadangi tuos išteklius atspindi pinigai, bet kas paklaustas atsakys, kad pinigų yra per mažai. Gan seniai privatūs bankai pradėjo gaminti pinigus. Turiu omenyje ne gaminimą tiesiogine prasme, o tai, kad bankas naudoja pinigus, esančius jūsų sąskaitoje, juos perskolinamas. Tokiu būdu padauginama pinigų masė. Daugelis mano kolegų, liberalių ekonomistų, tokią sistemą kritikuotų, vadintų tai sankcionuota vagyste. Tai iš tikrujų pavojingas reiškinys, tačiau tame galima įžvelgti ir kitą potekstę. Manau, kad galingas žmonių troškimas turėti daugiau pinigų ir tuo pačiu nugalėti išteklių ribotumą rado savotišką atsaką bankų sistemoje. Greta tokio privataus multiplikatoriaus vėliau buvo suruktas ir valdiškas – centriniai bankai, atsiradę visai nesenai, tik XX amžiuje. Didžioji depresija – tai nedaug kas žino – kilo atsiradus Amerikos centriniam bankui, kuris savo misiją matė tame, kad „kiekvienai gerai verslo idėjai“ būtų suteiktas kreditas. Čia jau galima kalbėti apie pinigus iš oro. Pinigų atsiranda aug, jaais finansuojama daugelis idėjų, kartais ir visai niekingų, tokų, kurios neatspindi tikrų žmonių poreikių. O paskui muilo burbulas neišvengiamai sprogsta, ištinka depresija. Produktu ciklo trumpejimas irgi prisideda prie įjimo į *ultimiere*. Jeigu ketvirtosios kartos ryšio jidlegimas nebūtų dirbtinai stabdomas, neatsipirkty investicijos į trečios kartos technologijas. Tokiu atveju galėtų nukentėti ir pastarasių finansavę bankai, nebent juos gelbėtų tai, kad naujausi išradimai taip pat būtų jų finansuojami. Bet visgi žmonių noras padauginti pinigų masę galiausiai susikerta su žmonių troškumu viskā paspartinti. O prisiimkime ir vertybinius popierius, kurie gali atspindėti ateities rinkų kainas – čia jau ne *ultimiere*, o *ultimare* (plg. su *nightmare*). **RM:** Čia jdomus momentas. Aš šiandien kaip

tik galvojau apie du meno kūrinius. Vienas yra lenkų menininko Romano Opalkos, kuris jau daug metų gyvena Prancūzijoje. Jis visą gyvenimą ant drobių rašo numerius. Pirmą jo darbą yra nupirkęs šiuolaikinio meno centras Zamek Ujazdowski Varšuvoje. O dabar jis pardave savo paskutinį, t.y. būsimą, darbą. Nors visiškai neaišku, kada jis jį padarys, ar už dešimties, ar už dvidešimties metų. Bet iš principo tas darbas iš ateities jau parduotas galerijai. Kitas menininkas yra britas Jonathanas Monkas, kuris dalyvauja ir šioje trienalėje. Jis dalo susitikimus. Tu gali nusipirkti susitikimą su juo, tarkime, 2013 metų rugpjūčio 6 dienai Kaire prie turgaus. Tai yra serijos susitikimų. Būtų jdomu susieti su tais vertybiniams popieriais, apie kuriuos kalbėjote.

EL: Nesupraskite to kaip bambėjimo, tiesiog man jdomu, kokia ekonominiai reiškiniai potekstė ir kur link jie veda. Su istorija nesigincijama. Galima matyti joje vien aklaviečių seką, o galima – stebuklingu sprendimų genezę. Antrasis požiūris man artimesnis. Problema su vertybiniams popieriais ta, kad tūkstančiai akcininkų, kurių bendrovė turi ateities rinkomis paremtų vertybinių popierius, nelabai kontroliuoja situaciją. Kartais sakoma, kad ateities rinkomis paremtų vertybinių popierų kaina neteisingai atspindėta ataskaitose. Bet kas gali žinoti tikrą jų kainą?

RM: Su Pauliu Perry nesenai svarstėme, kas šiandien yra uždrausta arba slapta informacija, nelegalus žinojimas. Tarkime, kompiuterių gamintojas šiuo momentu pardavinėja tam tikro modelio kompiuterius, bet jau turi sukūrės tiksliai tą kompiuterį, kuris bus rinkoje po dešimties metų. „Prisikasės“ prie informacijos apie jį, galbūt gali ja spekuliuoti. O kaip jūs paaškintumėte spekuliacijos logiką?

EL: Iš esmės mes visi spekuliuojame né nesusimąstydamis apie tai. Jei kažko neperki šiandien, galvodamas, kad pirksi rytoj, irgi darai spekulatyvų sprendimą. Arba jei nepri-

mi kokio nors darbo pasiūlymo, nes galvoji, kad atsiras geresnis, tai irgi yra spekuliacija. Spekuliuodamas gali ir laimėti, ir pralaimėti. Nujausti ateityj yra talentas.

RM: **Dvi svarbios sąvokos, kuriomis remiasi šiuolaikinis verslas: konkurencija ir kolaboracija. Nepaisant jų tariamo prieštaravimo, būtent jų sąveika skatina bendrą verslo (ir gerovés?) augimą.** Ar ši formulė galioja oficialios ir juodos rinkos santykiams? Tedas Fischmanas straipsnyje apie Kinijos ekonominę *The New York Times* nesenai pateikė pavyzdį, kaip Japonijos pramonės gigantas Toyota planuoja pradeti gaminti saulės baterija varomus automobilius Kinijoje tam, kad sumanumu pagarsėjų kinečių piratai nukopijuotų jos brangiausią dalį – bateriją – ir pagamintų pigesnę, piratinę jos versiją, kuri savo ruožtu grįžtų į Toyota fabrikus, sumažindama jos gamybos kaštus. Ar tai nėra jdomi ir produktyvi piratų ir korporacijų kolaboracija?

EL: Galima suprasti ir taip, kad to „pirato“ negalima nupirkti, negalima sudaryti su juo sutarties, užsakyti legalios gamybos. Galbūt todėl, kad žmonėms, dalyvaujantiems juodojoje rinkoje, legalioje trūktų rizikos, adrenalino?... Gal, nebūdamas juodosios rinkos užribyje, nealsuodamas adrenalinu, negali išrasti tos pigesnės pranašesnės baterijos?...

RM: Ir visų kitų užribio produktų gal negali pagaminti nepasislepęs šešelyje?

EL: O ar Lietuva galėtų prisijungti prie Kinijos?

EL: Na, ką jūs, juk iš ES negalima išstoti. Tokios nuostatos konstitucijoje, tiesa, nepriimtoje, nėra. Dirbdama alternatyvioje ES mokslininkų konstitucijos rengimo grupėje kaip tik ir ėmiausiu suformuluoti nuostatai dėl išstojimo. Juk nesant jokių konkretių normų, nutarusieji išstoti rizikuotų būti išmesti iš bendros prekybos zonos, prarasti nusistovėj-

sius ekonominius ryšius. Žmonės, vien apie tai galvodami, niekada neišdrįstu balsuoti už išstojimą. Net ir svarstyti jo neišdrīstų. Todėl mano siūlytame tekste buvo tokia nuostata, kad, jei žmonės nubalsuoja išstoti, tai tol, kol jie nesudaro kitos sutarties, tarkim, su Kinija ar bet kokia trečia šalimi, automatiškai tebesinaudoja ta pačia erdvė – laisvai prekiauja, keliauja Europoje, tik nedalyvauja ES politikoje. Nes negalima bausti žmonių už jų apsisprendimą.

RM: Tai gal reikyt bandyti, kad Lietuva prisiungtų prie Kinijos slapta? Ji taptų juodosios rinkos dalimi.

EL: Juodojoje rinkoje taip jau yra: tai ne valdiška, o privati sąjunga.

RM: O juodojoje rinkoje labiau nacionalinė, lokali, ar vis tik ji globali?

EL: Jei draudimai yra tarptautiniai, tai ir juodojoje rinkoje yra multinacionalinė. Jei draudimai namudiniai, tai ir juodojoje rinkoje tėra provincija.

RM: Ar galima kalbėti apie juodosios rinkos skirtumus socialistinėje ir kapitalistinėje sisteme?

mose? Juk sovietmečio spekulantai buvo tikrieji slapti kapitalizmo agentai, nes būtent juodoji rinka atstovavo kapitalistinius santykius.

EL: Kaip jau pastebėjome, rinka yra visur. Kadangi tarybinėje sistemoje daug kas buvo uždrausta, tai ir poreikis juodajai rinkai buvo didesnis. Tačiau negalėjai turėti privačios nuosavybės, taigi, negalėjai sukurti ir tikros privačios gamybos (nors kai kas sugebėdavo!). Žmonės judėjo ten, kur galėjo. Negalėdami pagaminti automobilio, galėjo ji perparduoti. Apribotus piniginių mainų galimybes, viešpatavos *blatas*. Tai nebeziniginiai mainai. **Daug jdomių dalykų užgimdavo iš tų draudimų. Kiekvienos tokios juodosios rinkos atsiradimas buvo žmogiškumo pergaliė prieš socialinės inžinerijos mašiną.**

RM: Ar rinka turi savoje užkoduočią socialinio teisingumo momentą?

EL: Turi, ir giliai prasmingą. Tarnystė kitam yra patvirtinama ir patikrinama tuo, kad

žmogus perka tai, ką tu jam duodi. Gali nuskambėti ciniškai, bet tame yra gili prasmė. Be to, juk rinka ir egzistuoja tik ten, kur santykiai piniginiai. Kadangi ištekliai žemėje riboti, žmogus turi pasirinkti, ko nori, o pinigai kaip tik ir padeda jam apsišpresti. Jeigu žmogus išgiria gatvės dailininko nutaptą paveikslą, o pats, paėjęs toliau, nusiperka skrybelė arba butelį vyno, tai pasako apie jo pasirinkimą daugiau, negu žodžiai. Tarnystės patvirtinimas rinkoje vyksta per pinigus, taip jau susiklostė ir kito sprendimo žmonija kol kas neturi. Bet jis turi ir nepiniginių santykių lobius.

Raimundas Maļašauskas yra IX Baltijos tarptautinio meno trienalės kuratorius kartu su Sofia Hernandez Chong Cuy ir Alexiu Vaillant.

Lietuvoje: Baltijos trienalės bliuzas

Menas nesibaigia

Dovilės Tumpytės interviu su Algirdu Šeškumi apie meną ir parapsichologiją

Aštuntame – devintame dešimtmetyje Algirdą Šeškų meno pasaulis pažinojo kaip branduolinės energijos tapybos [anot Alfonso Andriuškevičiaus] ir asambliažų kūrėją, fotografi, televizijos operatorių. Prieš susitikdamu su Šeškumi, teiravausi apie jį meno tyrininkė Agnės Narušytės ir menininko Alydo Lukio. Mat šiandien apie menininką Šeškų nieko negirdėti. Kaip paaškėjė, pastaruoju penkiolika metų jis labiau žinomas žmogaus ir pasaulio energetika besidominčiųjų terpéje: menininkas dirba ekstrasensorinės praktikos srityje, turi savo klubą ir mokinį, kuriems perteikia įgytą žinojimą ir išmintį.

Agnė Narušytė: Devintame dešimtmetyje Algirdas Šeškus buvo svarbi figūra, dažnū atveju net jkvėpusi kitus dairytis tam tikromis fotografijos kryptimis. Borisas Michailovas, žymus Ukrainos fotografas ir alternatyvios fotografijos judėjimo dalyvis, savo nesenai išleistoje knygoje *Nebaigtą disertaciją* Šeškui skiria visą puslapį ir apie jį atsiliepia kaip apie žmogų, ieškojusį fotografijos ribų. Tuo metu jis buvo svarbus ir jdomus, galima sakyti, unikalus Lietuvoje. Tokia kryptimi kaip jis,

ieškojusių nėra. Dabar Šeškus yra išvis pasitraukęs iš šitos veiklos ir, kiek man žino ma, yra tapęs ekstrasensu. Aštu, kad tokiu atveju jis vėlgi iškrenta iš meno pasaulio žaidimo. Jo kūryba fotografijoje yra kaip ir užbaigta, nes jis nebedaro nieko.

Alvydas Lukys: 1998 metais organizavau parodą, praėjus 10 metų po Sajūdžio. Buvo jdomu, kas per tuos 10 metų išliko: parodoje buvo rodomi darbai iš anio laiko ir dabartinių. Šeškaus pozicija man buvo itin jdomi. Dabartiniams dalykams jis pasirinko vieną Rytų išminčiaus frazę – dzenbudistinį pamästymą, kad nėra ko per daug šokinėti ir ieškot kažko, o labiau reikia koncentruotis, kad viskas yra tarp. Aš tuomet pirmą kartą išdrisiau jo kūrybai priskirti parapsichologinį aspektą. Nuo 1998 metų mes su juo nesimatėme. Iš tikrujų būtų jdomu sužinoti, ką jis veikia. Turbūt gydytojauja greičiausiai. Kai paskutinį kartą buvome susitikę dėl parodos, jis daugiau kalbėjo apie energijas ir kitus pasaulius nei apie kūrybą.

Dovilė Tumpytė: Gal pradékime nuo to, kaip jūs meninė praktika, galima sakyti, pradingo, ir ...

Algirdas Šeškus: Tai ir yra jdomu, kad meninė

praktika nepradingo. Aš manau, kad nueita tuo pačiu keliu, kaip eina menininkai, tik tolyn. Reikia labai tiksliai suvokti, kas yra menas ir ką daro menininkas, kokį produktą jis kuria. Mano darbas operatoriumi televizijoje, tapymas, asambliažų kūrimas, fotografija, mano supratimu, buvo ne kas kitas, o tarpininkas tarp manęs ir to, kuris tą meną vartoja. Dabar aš tai darau be tarpininkų, tiesiogiai.

Ką tik vienam žmogui aiškinau, kad negalima kažkokios savo tiesos tiesiog imti ir išdėstyti kitam. Jei žmogus tai tiesai nepasiruošęs, tu sulauki nekokio atgarsio. Kristaus yra pasakyta: nemėtyk perlyų kiaulėms, jos tuos perlus sutryps ir apsigrežusios tau įkäs. Tas pats juk ir su menu. Argi galima sakyti žmogui: štai tau, žmogau, menas! Vartok. Žmogus sakys – susiškūt tu tokį meną, atsiprašant. Bet jeigu aš prieisiu prie žmogaus, aš labai tiksliai duosiu jam tai, kas reikalinga, ką jam duotų meno kūrinys, pozijos posmias ar muzika, ir jam tai bus naudinga, reikalinga, jisai šito norės daugiau. Galiausiai pasakys, kad jam reikia „simfonijos“, nes be jos jau kuris laikas jam sunku. Mes visi kuriame energetines struktūras savo

žodžiu. Nėra tokios kategorijos – menininkai ar nemenininkai. Dabar mano draugai tapytojai žino, kad teptuko neimai į rankas, bet anksčiau dar klausavo, tai kaip tapyba? Atsakydavau, kad dabar skulptūrą darau, ne tapybą: ateina pas mane sulinkę, persikreipę – išeina tiesūs ir gražūs. Turint galvoje, kad tai nėra gydymas, kad atlieki tai, ką turi atlkti meno kūrinys, j meno kūrinį pradedi žiūrėti visai kitaip.

DT: Kokia tuomet meno funkcija?

AŠ: Menas – ne kas kita, kaip energijai imli forma.

Koks

bebūtų

menininkas

– poetas,

muzikas,

tapytojas,

kurtų kažką

erdvėje ar

transliuotų

iš televizijos

ekrano, – jis

turi sukurti

formą, kuri

duotu dau-

giu nei

tuščia erdvė,

formos

nebuvinas.

Paprastai

šnekant, ar šiaip

jau reikalingas

žmogui menas?

Ne, lyg ir būtų

nereikalingas: j

šaldytuvą

nejsidési ir išalkęs

nepasitinsi.

Žmogui reikia

saugumo: kad

nevarvėtų vanduo

ant galvos, kad

netikėlis koks

mūsų neterori-

zuotu; reikia

maisto ir vandens, reikia galimybės daugintis.

Bet yra dar vienas dalykas – žmogui reikia

jégų gyventi. Kai jų trūksta, žmogus nyksta,

serga, jų kankina depresijos, nors visi kiti

komponentai – puikiausi. Tų jégų ieškant ir

prasideda lyg ir nepraktiškas žmogaus veiki-

mas, lyg su materija ne kažin kiek bendro

turjs. Menas yra šitu ieškojimų avangarde.

Energija manipuliuojam absolūciai visi. Visi

mūsų santykiai energetiški. Maža to, energija

manipuliuoja ir medis, ir gyvūnas. Kai mums

bloga, mes einam į pušyną ir ten atsigau-nam, bet neinam į eglyną – nes ten niūru ir tamsu (nebent ūmėdžių pažiūrėt). Kodėl? Nes medis skirtingose erdvėse atlieka visai kitą darbą. Manipuliacija vyksta visą laiką. Menininkas ar ne menininkas, tu štai darai. Tik menininkas daugiau to sukaupia.

DT: Menas, burtai, juodoji magija gali būti susiję?

AŠ: Mane truputėlį trikdžio terminai. Yra vie-nas energetinis instrumentas – mintis. Šviesi mintis skleidžia kuriančią energiją, tamsi

laiką galvojau, ką darau. Visada jausdavau, kaip aš tą formą tveriu ir kuo ta forma užsi-pildo. Yra tokia netikusi nuomonė apie meną, kad menininkas turi gyvenimą kabinti giliai – pačią esmę, bet dažniausiai taip užka-binama nemaža dozė mėšlo, švelniai tariant. Labai sunku juo neapsivelti. Su manim buvo taip atsitikę. Viskas juk energija, virpesiai. Tie virpesiai, kuriuose aš dirbau, émė žlugdyti. Aš alpdavau, bijodavau eiti į gatvę su geres-niu fotoaparatu bijodamas nukristi ir pana-šiai. Jégos apleidinėjo visiškai. Tuoj metu

nemažai ta-piau. Būdavo – kaupiesi tris dienas, ateini į dirbtuvę ir išsigazuoji per valandą.

Velkuosi atgal ir galvoju, kas čia yra, kodėl neturiu jégų dirbtis?

Visiškai nusilpo sveikata: pradėjo nebe-funkcionuoti širdis, sutriko kraujotaka, tame tarpe ir smegenų.

Gydytojai po konsiliumo pasakė, kad sanotechniko, kuris pakeistų vamzdžius manyje, nėra. Iš viso šito reikėjo kažkaip išskapstyti, turėjau ieškoti kažkokios išeities pats,

veikia aplinkinius, bet ar teigiamai – čia klausimas. Tai parodo menininkų likimai. Jie būna dvejopii – vieni gyvena iki 30-35 metų, ir nustoja kurti arba pražūva, ir yra kita menininkų grupė, kurie dirba iki 90 metų, kaip Tolstojs ar Picasso. Jie būna gyvybingi, bet materijos tvarumo dėsniai juos išsiveda. Menininkų, kurie gyvena iki 90 metų, energetinė struktūra visai kitokia – pasižiūri Tolstojaus ar Picasso fotografiją – juose tokia energetinė galybė. Nesvarbu, ar jie jvardija Dievą ar ne, bet dažniausiai jie suvokia jo buvimą labai stipriai. Jie suvokia, kad kvėpuoja pasauliu, todėl gyvena ilgai ir turi jégų kurti. Jauni paprastai suėda save kurdam-i ne tą meną (Hemingway'us, Visockis, Van Goghas). Aš jau šito nedaraus.

DT: Tai, ką jūs darote dabar, gydydamas žmones...

AŠ: Aš ne daktaras, injekcijų ar kokių kitų procedūrų nedarau – jie išgyja patys, įgavę vitališkų jégų gyvenimui. Energija yra pasaulyje. Pradėjus laisvai kvėpuoti ta energija, keičiasi tiek ląstelių veikla (kai ląstelėms pakanka energijos, organai pradeda normaliai funkcionuoti), tiek snytikis su žmonėmis ir pasauliu, pasikeičia likimas. Likimas juk yra pasiūlymų gausa, iš kurių gali rinktis.

Pasiūlymų gausa priklauso nuo to, ar tu esi mielas, geidžiamas, ar žavus ir patrauklus tiems žmonėms, kurie tave supa. Jeigu per tave teka nemenkas energijos srautas ir jeigu tu jų spinduliuoju kitiems žmonėms, pasiūlymų gauni daug.

DT: Menininkas Artūras Raila IX Baltijos tarp-tautinio meno trienalėje darys projektą: jo kvietimu keletas žmonių tyrinės ŠMC pastatą ir nustatys jo energetiką, sudarys planus, kur kokie energetiniai taškai. Ką jūs apie tai manote?

AŠ: Normalus darbas. Aš šitokį darbą darau, kai žmonės atbėga pas mane ir sako – statau namą, pasakyk, kurioj pusė daryt miegamajį, kurioj pusė tualetą. Tenka dirbtis su architektais. Labai didelis skirtumas, į kurią pusę miegamasis, į kurią pusę stovės lova ir kur kybos mūsų kojos. Dabar daug knygų apie tai prileista, kiniečių Feng shui ir panašiai, bet

lietuvių tai seniausiai žinojo.

Puikiausiai žinojo, kad negalima sėdėti prie stalo kampo. O kodėl negalima?

Todėl, kad energija eina kampu ir beda kaip strėlė. Bet mokytoja

vaikus stato į atvirkščią kampą – kad pro šalį tekanti energija iš vaiko ištrauktų energijos perteklių ir jisai nurimtų.

Lietuviai gerai žino, kad negalima sagos siuti ant žmo-

gaus – protą prisiūsi, o su aštria adata išdraskysi žmogaus laukus. Taip negalima. Tie peiliai, su kuriais petaujame, yra lenktas galais – neaistrus – tam, kad mes galėtume sėdėti petaudami vienas prieš kitą ir nebijo-tume tuo peiliu manipuliuoti. Ir daiktai visi, ir tai, kas po apačia, ir kas viršuje – viskas svarbu. O dirbdamas tokį darbą pasidari labai jautrus energijai – kaip šuo suvoki, čia tau jauku ar ne. Sakoma: įleisk šunį, pasižiūrek, kur jis atsigulė, ir tu ten gali gultis.

DT: Ar jūs reikalingas visuomenei?

AŠ: Aš nežinau, nuo ko priklauso, kiek aš reikalingas visuomenei. Viskas, ką aš galiu duoti žmonėms – tai tik savimi. Negaliu sukurti gamyklos, kur štai daroma. Nors vieną kartą buvo atėjės žmogus, kuris siūlė aparatą Šventai Dvasiai gaminti – kažkokią upotinę mašiną. Tai aš jam sakiau: ačiū, ke-liau, kiek jau mes tas dvasias širdim išgausim, tai išgausim.

DT: Kuo jūs užsiimate savo klube?

AŠ: Tam, kad suvoktum, ką aš darau, reikia žinoti ir suvokti keturis dalykus: 1) Dievą, 2) pasaulį, 3) žmones, 4) žmogų (save pat).

Dirbant tokį darbą reikia žinoti, kas aš esu ir kas priešais mane – iš kur jis/ji, kur jis/ji buvo ir iš kur iškrito, kur jis/ji kelty it kokį paukštį į lizdą. Medituodamas ar išeidamas į kitas jausenas randi informaciją ir suprant, kas darosi, ir gali dirbtis.

Klube mes kalbame apie tuos keturis dalykus, o tiksliau – apie vieną dalyką – kaip nugyventi gyvenimą. Praktiškai viskas. Juk sakiau, kad nėra kito tikslø žmogui, kaip tik turėti jégų gyventi. Kaip tas jégas gauti – yra labai svarbu. Dabar rašau knygą. Manau, kad toje knygoje štai matysis.

Mano mokiniai métosi susuktais energijos kamuoliukais, kabina juos prie lubų ir kitą dieną pasiima juos iš ten, kur paliko. Viena iš užduočių, kurias jiems duodu – išsklaidyti debesis. Plaukia, sakykim, kokie trys lengvi pūkiniai debeséliai. Aš sakau – vidurinj. Visi kiti plaukia, vidurinis turi pradingti. Duodu penkias minutes – turi būti išsklaidyta. Čia juk galinga jéga – žmogų pakeli iš mirties patalo. Atvažiuoj, ir po penkij minučių tas, kurį jau turėjo laidoti, pakyla ir sako: valgyt noriu. Žmonės sako – stebuklas. Jokio stebuklo néra, tiesiog šitų jégų žmogus neturejo. Gavo jégų – viskas pradėjo funkcionuoti, užvirė, atsistojo žmogus ir nuėjo.

Sakykim, jie vaiksto per žarijas ir nedega. Aš, pasiėmęs žvakę, juos patikrinu, ar iš tikrujų jie nedega – jie turi sukaupti tiek jégų, kad ląstelės nereaguotų į ugnį. Bet čia yra tik pagalbinės priemonės kai žmogus mokosi –

–

tam, kad pajausti šitai, kad labiau tuo pasitikėt. Bet tai nėra tikslas. Yra tokį, kuriems būtent tai yra tikslas, ir jie visa tai išbando tarsi cirke.

DT: Ką reikėtų žinoti paprastam žmogui? Ar yra koks nors receptas gyventi?

AŠ: Aš mokiniams taip sakau, ir visi žmonės taip turi jaustis: **mes visi – maisto išnešiotojai. Verda ten, viršuje.**

Mes valgydinam žmones.

Mylék artimą savo, o ne tą, kuris geras ar negeras.

Visada turime būti su baltom priuostėlém ar baltais švarkeliais – visada švarūs, visada pasitempę, negalime sau leisti apskresti. Patys valgysime bet ką ir kitiemis nieko neduosime? Visuomet turi būti kiek jmanoma švarios rankos, švari širdis, švarios akys, švari mintis. Apsileisti galiama labai greitai.

Instrumentas visam kam valdyti yra mintis. Šventam Rašte parašyta, kad kai Dievas kūrė pasaulį, iš pradžių buvo žodis. Tai buvo mintis, sumanymas. Sumanė – ir jvyko. Ir žmogus taip pat: sumano – ir jvyksta.

Žmogus gali klausti, o kodėl gero tiek mažai? O todėl, kad, pagalvojė ką nors gero, ant viršaus daug kartų ką nors blogo pamastome, ir patys sunaikiname, ką gero sugalvojė buvom.

Mano meditacija tokia: aš prašau žmogų jsi-viaizduoti, kad jis yra pievoje, kad aplinkui daug žolynų ir kad žmogus yra gėlė, ir sakyti daugmaž šitaip: aš gėlė po mėlynu Dievo dangum, jo šviesa krenta ant mano žiedlapų, smelkiasi į mano stiebelį, aš nušintu ir imu skleisti nuostabų kvapą. Reikia išlaikyti tokią būseną, kad visada jaustumėsi po Dievo dangum, jausti kaip atiteka į tave jėgos, kurios daro tave šviesą, ir tomis jégomis tu spinduliuoj, ir tas spinduliuojamas yra maistas, kurj dalini žmonėms. Meditacija reiškia būtai sraute – kai į tave įteka ir kai tu duodi. Ši yra vienintelė ir svarbiausia – kitų meditacijų nėra. Energetinė sistemoje, kalbant elektrotechnikos terminais, mes turime būti kaip kažkur esančios elektrinės pastotės, per kurias eina galinga energija, o mes ją paskirstome abonentams. Čia ir yra mūsų vieta. Ir menininkas turi būti pastotė.

Dovilė Tumpytė yra meno kritikė, gyvenanti Vilniuje.

mintis – ardančią ir žlugdančią. Kalbant kitais terminais, yra juoda mintis ir balta mintis. Mintis yra ne žodžių samplaika, tai yra vir-pesys – įskaitant ir meną, ir bendravimą, ir varpo skambėjimą. Virpam arba vienu, arba kitu. Tai yra baltoji magija. Visa kita – juodoji.

DT: Kas atsitiko, kad pasukote būtent ekstrasensorikos linkme?

AŠ: Tapydamas ar kurdamas asambiliazus visą

ir aš ją radau – supratau. Žmogaus energetinė būsena tokia: gimdamis gauname neliečiamus energijos resursus, kurie mus palaiko. Žmonės kuria ir gyvena naudodami tų resursų energiją, po to jie turi persijungti į pasaulio, visatos ar Dievo energiją, gali vadinti kaip nori. Jeigu persijungimas neįvyksta, žmogus pražūva. Menas tokį žmogaus blaškymąsi nebrogai atspindi. Menininkai užsikaifuoja savo sugebėjimą. Jie, žinoma,

Svetur

Tarp San Francisko ir Šiaulių

Valentino Klimašausko ir Geraldo Jankausko pokalbis

Transiekualai yra šarmingi ir laisvai keidžia matricas, sakė Geraldas Jankauskas. Foto / Photo: Geraldas Jankauskas

Pokalbių paskatino gandai apie Geraldo Jankausko, vieno pirmųjų lietuviškų teorinių tekstų apie postmodernizmą, šizofreniją ir magiją autorius, sėkmingesnį integraciją į tarp Kalifornijos ir Šiaulių tarptautinias šešelinės ekonomikas bei ezoterines bendruomenes. Asmens integracija į tai, kas nepažįstama, ir buvo šio pokalbio pradžia.

Valentinas Klimašauskas: Kaip formuluoti klausimus apie tai, ko nežinai? Juk dažniausiai atsakymai iššaukia klausimus. Ar galėtum atsakyti nepaklaustas?

Geraldas Jankauskas: O taip, galima formuliuoti klausimus apie tai, ko nežinai, galima ir atsakyti į klausimą, nors nežinai, ką ir kaip, galima ir kalbėti apie tai, ko nežinai. Tada, beje, pokalbis vyksta dar įdomiau, išlenda daugybė neaiškių keistų rakursų ir kampų, gi pameni, esminis dzeno atsakymas ir yra „nežinau“, čia ir prasideda žinojimo užuomazgos, kai prisipažisti, jog „nežinai“...

VK: Vakar, skaitydamas Baudrillard'o *Cool memories*, radau tokią 4D žinojimo formulę: žinau, kad žinau, kad žinau, kad žinau, bet jis taip ir neužbaigia su „nežinau“. Toliau šiame interviu (juk pritarsi, kad neverta laikytis griežto linijiškumo) pasakoji apie žmones su mikroschemomis galvose. Ar nemanai, kad mikroschemas mūsų galvose

kuria sociumas arba kultūra ir kad tai yra viena iš svarbiausių integracijos į visuomenę (šešelinės ar kitokias jos struktūras) sąlygų?

GJ: Man labiau patinka kalbėti apie mikroschemas ne kaip apie socialinės integracijos fenomeną, bet kaip apie manipuliacijos formą. Paprasčiausiai įdomu stebeti kitus ir save, tampančius digitaliniu kalkulatoriumi, radijo sempleriu, televiziniu reproduktoriu, reklamine obsesija ir fragmentavimu, serijine štampuota filmo *Koyaaniškatsi* fauna, *mass media* nuotrupa, besikartojančia laikraštine santrauka. Įdomu stebeti būtybes, kurios nebegali išsėdėti prie okeano nemaigydamos mobilaus, nesaitydamos laikraščio, neklasydamos mp3, mažai beliko tų, kurie gali būti draugais ir skesti amžinybėje bei palaimoje patys su savimi, be visokių išorinių impregnuotų „ramentų“, kurių smegenys neužkrėstos impregnuotais poreikiiais ir yra laisvos nuo visuotinės inercijos...

VK: Ar egzistuoja gyvenimas (nesakau – laisvė) be mikroschemų?

GJ: Manau, žmogus yra absoliučiai somnabuliskā būtybė, stumdoma ir valdoma savo nesąmoningumu ji mirksta nuolatinio hipnotizmo ir manipuliavimo būsenoje. Nesvarbu, kaip pavadinsi, mikroschema ar matrica, galime rasti galybę interpretacijų, paprasčiausiai tai būtų galima įvardinti taip: visuomenės suformuota vertybinių orientacija, elgesio bei mąstymo standartai ir principai. Įdomiausia, kad tokios mikroschemas ar matricos apima visus socialinius-kultūrinius sluoksnius nuo kanalizacijos tinklų gyventojų iki akademikų ar didžiųjų verslininkų ir politikų...

Dar prancūzai šizoanalitikai Guattari ir Deleuze'as rašė, jog šizofreninės haliucinacijos percepčijos struktūros glüdi kiekvienam asmenyje, o taip pat ir pačioje visuomenėje: ekonomikoje, politikoje, religijoje.

Žmogus yra šizoidas, todėl jis esti nuolatinėje haliucinacijėje būsenoje ir tuo pačiu yra valdomas bei manipuliuojamas tokiu pat ligotu socialinių represinių institucijų. Farmakologinei mafijai reikalingi ligoniai, kurie suvartotų kuo daugiau jų gaminamų vaistų. Žmonės hipnotizuojami ir jais manipuliujama, jie verčiami tikėti anu tiesomis ir maitinami tonomis neaiškiausios kilmės chemikalų, kurie yra

daug baisesni už marijuaną ir kokainą. Karinei mafijai reikalingi karai, įtampa ir konflikta, reikalingi taikiniai, kuriuose sprogtų tomahaukai, o po to būtų atgaminti. Karinei ir naftos mafijai dirbantys politikai turi laikyti savo rinkėjus nuolatinėje baimėje ir haliucinacijose, įtikinamai formuoti prieš teroristų mitologemas ir legendas. Išvadavimui ir demokratijos plėtrai pasirenkamos nafta turtingos teritorijos, na, dar kelios šalys aplink jas. Masinės medijos turi atidirbinėti tiems, kurie moka. Beje, jos atlieka savo darbą puikiai manipuliuodamos sąmonėmis ir impregnuodamos gyvenimo būdo standartus ir stereotipus.

VK: Pasikuitęs google.lt sužinojau, kad publikavai tokius straipsnius kaip *Antipsichiatrija arba šizofrenijos anatomija ir Haliucinogenai: magija, menas ir šiuolaikinės sąmonės išskaidymo koncepcijos*; itin mėgsti garsų pasaulį ir tavo tinklapyje skelbiama, kad pirmiausia buvo garsas; esi vieno pirmųjų tekstu apie postmodernizmą Lietuvoje autorius, užsidirbinėji e-bay, mėgsti fotografioti transvestitus, tau galima siustyti nepadorius SMS'us tel.: 510 2827865, turėjai 1987 metų automobilį Suz Intruder, etc. Akivaizdu, kad pažinai ar/ir integravaisi į šešelinės ekonomikas, ezoterines bendruomenes ir taip vadinamus alternatyvius gyvenimo būdus. Specialiai kalbu daugiskaita. Ar tau dar nutinka patirčių, kurias įvardintum kaip *kita*?

GJ: Apie *kita*. Čia su manimi sunku bus susištarti, nes prarandu ribą tarp „čia“ ir „anapus“, tarp „mano“, „mūsų“ ir „kitų“, tarp „tonalio“ ir „nagulio“ [C. Castanedos terminai – V. K.]. Atsiranda savidentifikavimo problemai, kurių konvencionaliai neaprašysi. Beje,

sunku nustatyti realybės geografiją, kur ji išsidėsčiusi, ar Zabriskij Point psychodeliniuose landšaftuose, ar De Chelly kanjone navajo žemėje, ar Tailando Express food suklypusiuose krėsluose ant Telegraf gatvės Berklyje ar Elbo Room brazilų samba klube, o gal mota dūme Tihuanos apleistame pliaže su pancho apsigaubusiomis pajuo-

disiomis žmogystomis. Galima pavadinti realybę ir *Bank of America* eiles, kai uostai priekyje stovinčios juodaodės prakaituotą nugarą ir transkoduojį savyje tą kvapą į vidinę kinematografiją. Arba realybė gali prasidėti, kai banko tarnautoja pakartotinai užrinka, kad jau tavo eilė traukti mokesčių popierius ir pasinerti į skaičiukus, skaičiukus, skaičius, ir pavirsti kalkulatoriumi, kokių pilna aplink... Anksčiau juos vadindavome zombiais, isteblišmento vergais, dabar jų smegeninės virto mikroschemomis, kalkulatoriais, iš kurių jie neišeina net mylėdamiesi ar sėdėdami prie okeano uolų. Digital mind...

VK: Dažnai rašai apie poreikį būti heterootopinėse vietose, haliucinogenuoti. Ar tai yra reakcija į normalybės perteklių, ar kryptingas poreikis pažinti daugiau nei gali pažinti žiūredamas TV reklamas?

GJ: Teisingai pastebėta, pažinimas galiapti „kryptingu“ poreikiu, net gali peraugti į obsesiją ir kartojimasi, na, savotišką žalingą išproti ir prisirišimą. Čia vėl susidursime su klausimu, kas yra „norma“ ir kas yra „haliucinacija“. Kartais pasiilgstu apnuogintos tuštynės ir kvailybės, primityvumo ir paprastumo. Jų aplink pilna, nors mums viduje kažkas trukdo jomis naudotis, o tai irgi yra nelaisvės išraiška.

VK: Skaitydamas tavo kelionių nuotykius kažkokėlė susidariau nuomonę, kad keliaudamas po labiausiai dekonstruotas, laisviausias heteroutopines vietas, kolekcionuodamas retus muzikinius instrumentus ir išbandamas juos specifinėse vietose ieškai tam tikro autentišumo. Ar dar jmanoma rasti tikrovę? Kodėl to negalima daryti Šiauliuse?

GJ: Šiauliuse viską galima rasti. Čia galima prisigalvoti ir sukurti dar daugiau nei pačioje Amerikoje. Beje, daugelis žmonių čia, Lietuvoje, gyvena tokiai Amerikos aprašymais, kurie spalvingumu ir įvairove neprilygsta „tikrai amerikinei realybėi“. Išgalvotos žemės yra žymiai įspūdingesnės ir turtingesnės, ko gero, tikresnės ir, jei jos maitina sielą, tampa realybė. Kuo tiki, tą ir turi. Kartais skaudu žiūrėti, kai materialus ir apčiuopiamas žmogus nubloškiamas į realias 5-osios aveniu dulkes ir negailestingai suplėšomas, sudraskomas į nesurenkamus gabalėlius, supyra ištisas jo fantazių kaleidoskopas, o jis pats išmurkdomas „realioje realybėje“.

VK: Bičiulis Vilniaus menininkas Darius Mikšys kažkada išreiškė nuomonę, kad lietuviai ne mąsto, o jaučia algoritmais. Ar todėl

Lietuvoje taip dažnai, net ir aukščiausio lygio politikoje, nutinka gotiniu siaubo elementu turinčios istorijos su ekstrasensais ir pan.? Ką

manai apie šešelinį žinojimą sambūvį su, atrodytu, tokiomis aiškiai dienos šviesai priskiriamomis veiklos sritimis kaip demokratinės valstybės valdymas ir panašiai?

GJ: Algoritmai skamba tinkamai, bet nelabai norėčiau sutikti dėl jausmu, manau, lietuvių tautiniame mentalite taip viskas užslepsta, užslopinta, kad galime stebeti tik to pasekmes: desperatiškas užblokuoto kūniškumo ir jausmingumo kančias, frustracijas, neutrotizmą, o politika kaip tik ir yra vieša scena šiam teatrui, todėl su malonumu ją stebiu, ir bilietais nekainuoja... Sutinku su tavimi, jog kai kurios scenos pranoksta viduramžių gotikines siaubo scenas, bet tokie niūrūs, godūs, žaurūs, amžinai frustruojančios ir nepasitenkinančios tautos ypatumai daro mus unikaliais ir išsiskiriančiais pasaulinės kultūros kaleidoskope. Beje, aš dažnai naujodojuosi šiaisiai karminiais savo tautos pranausimais...hihihi...

VK: Ar tavo taip įvardinta psychodelinė erdvė visada egzistuoja šalia mūsų, bet ją bando paslepinti taip vadinama normalybė ir sistematizacija? Ar ją reikia kurti?

GJ: Tavo klausime jau yra atsakymas. Pati valstybė su savo represinėmis institucijomis yra absoliučiai psychodeliška ir nesąmoninga. Ši sistema nesąmoningai gina savo visuomenės narius nuo nesąmoningų jėgų prasimūšimo, desperatiškai brėžia normos ir pamėšimo ribas. Manau, yra nemažai žmonių, kurie viduje neturi skylių ir durelių į savo nesąmoningumą, todėl jų kuria menuose, paprasčiausiai įsivaizduodami, imituodami ir stimuliuodami nesąmoningumą ir psychodeliką...

Tie, kurių sąmonė plūsta nuo nesąmoningumo, o psychodelika yra kasdieninė egzistencinė būsena, nebedemonstruoja to fenomeno, o jų išgyvena pilnavertiškai gyvendami, susitinkinėdami, draugaudami ir kovodami su savo vidine flora ir fauna. Čia irgi kvepia laisve.

Beje, daugelis vizionieriškų menininkų pripažista, kad labai sunku tą nesąmoningumo pilnatvę perteikti bet kokia kalba. Drobė, kinas, instaliacijos yra absoliučiai ribotos išraiškos, gal kiek dékingesnė yra poezija ar muzika. Blake'as, haiku, ambientinė muzika... Psichodelinė erdvė egzistuoja ne tik šalia mūsų, jūsų, mumyse, nors mes ir stengiamės pastatyti tvirtas pasienio užkardas jos praveržimams, statome mūtines, kad jos filtruotų besiveržiančius „svetimus“.

VK: Kaip tu apibréžtum normalumą? Ar, atmetus statistinio sociumo vidurkio sampratą, kažkas gali būti vadinama normaliu? O

gal nepakankamai autentišku?

GJ: Manau, norma kaip atskaitos taškas psichedelinėje erdvėje labai slankioja... vienu metu ji gali tapti ir patologija. Mano asmeninėje erdvėje viskas yra norma, išskyrus žudymą ir bet kokio pavidalo prievertą – fizinę ar mentalinę. Seksualinėje orientacijoje viskas yra be tabu, tik pedofiliją eliminuoju. Šiaip ufonautai ir visi šaltakraujai bei šiltakraujai suaugę ar mirę, savo noru sutikę mylėtis ir turintys daugiau nei 18 metų, yra ok. Kalbant apie normą itin svarbu yra tolerancija ir pagarba kitoms mikroschemoms, kitoms vertybinėms orientacijoms, kitoms pažiūroms, nesvarbu, kokios jos bebūty. Nekalbant apie sugebėjimą pereiti į kitą mentalinę būseną, matricą, sugebėjimą keisti, akimirkniu transformuotis ir adaptuotis naujoje subkultyroje, sugebėjimą iškarptyti visus mentalinius apendiksus, pūlinukus, jpročius ir prieraišumus – ko gero, visa tai galima būtų pavadinti laisve ir norma. Man užstringo

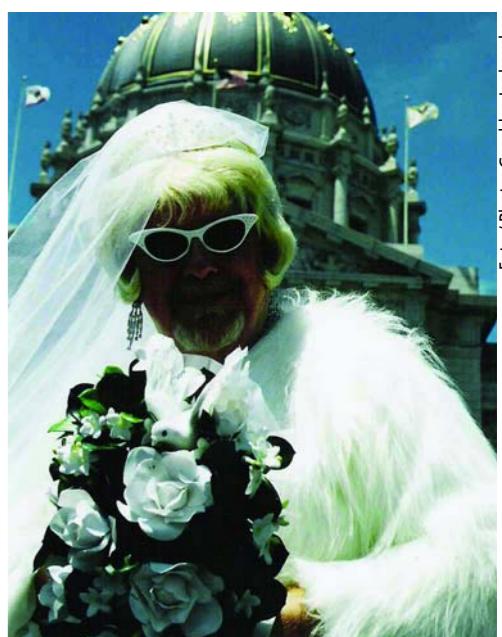

Foto / Photo: Geraldas Jankauskas

Mečislovo Litvinckio užduotas klausimas ir gautas atsakymas iš Johno Cage'o: „Jonai, ką labiausiai norėtum daryti...?“ Atsakymas buvo dzeno refleksijai būdingas greitas klausimas: „Ką aš turiu daryti, kad galėčiau nieko nedaryti?“ Norma gali būti sugebėjimas nes kartais būti laisvam nuo bet kokių elgesio ir mąstymo modelių, sustabdyti savyje bet kokią aktyvią psichinę ar socialinę inerciją ir tuo pat metu laiku sugržti atgal ir saugiai pereiti gatvę...

Valentinas Klimašauskas yra ŠMC kuratorius ir meno kritikas, besidomintis moksline fantastika.

Žmonės

Apie gyvenimą ir visatą...

Metainterviu dalyvaujant Rammelzee ir kitiems

Metainterviu (interviu apie interviju) kažkuo panašus į grupinių monologų rungtį dislektikų olimpiadoje. Pirmasis intervju vyko 2003 metais Niujorke, kai Viktor Tikrai kalbino legendinį hip-hop'o atlikėjų ir afrofuturistą¹ Rammelze. Antras pokalbis vyko po dviejų metų Valei Kalei besiklausant pirmojo velyvą Vilniaus vakarą su dar vienu automitologijos autoriumi ir personažu viename – Bonifacijumi leva. Aiškinamiesi, kas slypi mistinių garsų pilnoje pirmojo intervju kasetėje, išgirdome nemažiau balsų nei nuomonių.

Rammelzee: Esu dislektikas, kalbu atbulai, todėl tu negali to užrašyti, bet gali atkurti šio pokalbio raidėlapius. Aš galiu kažkam, pavyzdžiu, raidei, sukurti kitą pusę, bet iš tiesų reversinę pusę neegzistuoja. Tiki dislekcija man leidžia elgtis priešingai. Traukinys yra lapas ir tu žymi šį traukinį, nes jis rieda į aerodinaminį vamzdį. Aš nuolat skaitau žodyną, todėl žinau, kaip iliuminuoti raides, kaip jas paslėpti ar ornamentuoti, o nebūdamas dislektiku to padaryti negalėčiau. Dislekcija puikiai atlieka savo darbą...

Raidėlapis yra tai, kas yra ant lapo, bet tik raidėlių somatikai viską daro atvirkščiai. Vale Kale: Atrodo, kad intervju apie intervju tikslas yra perpiešti fiktyvų pirmojo intervju raidėlapį ir besiaškinant praplėsti jo ribas. Bet kaip tai padaryti, kai raidėlapio samprata tėra hipotetinei ir kinta priklausomai nuo konteksto?

Viktor Tikrai: Verčiau mistikuoti nei mokyti? Rammelzee: Apsibrežti teritoriją.

Viktor Tikrai: Ką tuo nori pasakyti?

Rammelzee: **Kontroliuoti sistemą, kontroliuoti rajoną, kontroliuoti minią. Ne atlikti policijos funkciją, bet sukurti žmonėms suprantamą tvarką. Kartais aš vadovauju tūkstantinei ar dešimttūkstantinei žmonių miniai. Jokie policininkai negali to padaryti, tik muzikantai turi tokią galią. Kai sakau „stop!“, 5000 žmonių sustoja.**

Viktor Tikrai: Politikai tai irgi daro, ar ne?

Rammelzee: Ne, jie tik priverčia tave pritarti, jie negali tau liepti sustoti ar liautis. Aš galiu tau liepti sustoti. Kartais tai sunku, nes

kiekvienas judesys gali pražudyti žmogų... Vale Kale: Kuriant bet kokią mitologiją, ją reikia kažkaip jvardinti ir apibrėžti, kitaip taip, aiškinti. Kodėl misticifikacija yra tinkamėnė strategija nei edukacija?

Bonifacijus leva: Manau, kad verbalinė mitologizacija nėra tikslinga, nes ji tampa pernelyg buitine, o duodant intervju ir naudojant įprastą kalbą būtiskumas yra neįsvengiamas. Gražu, kai džiazo muzikantai groja lėkštėmis, bet kai jas naudoja įprastiems dialogams, mitai subanalėja. Pačioje muzikoje galima pasiekti būtinėmis peripetijomis neužspausmuotą abstrakčią mitologizaciją net ir tokiomis konkrečiomis temomis kaip lytis ar sistema.

Vale Kale: Bet kuri mitologija perkoduoją lyties, biologinės rūšies, socialinės tikrovės ir to, kas yra antgamtinka, sampratas. Mitologija ne tik jvardija neegzistuojančias praeities būsenas, bet ir pasiūlo naujas ateities galimybes. Ar tokia ir yra Rammelzee kosmologija?

Rammelzee: Jie [Rammelzee pasakoja apie savo kosmologijos personažus, apie kuriuos galite pasiskaityti www.gothicfuturism.com] yra moterys, driežai, teisėjai...

Viktor Tikrai: Bet jie turi lyti?

Rammelzee: Kai kurie jų yra belyčiai, kaip vienuoliai, pavyzdžiu. Suvirintojas yra belytis. Likimas [vienas iš personažų], kuris būtų Adomas ir leva, jei čia norėtume prisiminti biblijinę mitologiją, taip pat yra belytis, tai tėra vyras ir moteris viename...

Vale Kale: Rammelzee daug kalba apie galią, jos instrumentus (abécéle, mitologija, seksualumas ir lyties institucijos, muzika, TV, vyriausybė, etc.) ir istorijų laiką. Rammelzee supranta istoriją kaip nuolatinę mitologijų kovą dėl išlikimo bei prognozuoją išlikimo sékmę anglų kalbai dėl pastarosios ritmiškumo...

Viktor Tikrai: Turi omenyje išlikimą? Rammelzee: Žinoma! Patį svarbiausią instinktą. Viktor Tikrai: Bet tai yra sunku, nes žinal, kad... Rammelzee: Kas tau yra sunku?

Viktor Tikrai: Turiu galvoje, kad sunku galvoti apie gyvenimą tik išlikimo terminais...

Rammelzee: Neturime pasirinkimo. Grįžtame atgal į primityvią būseną. Mes išėjome iš miško, todėl grįžime atgal, tačiau jau į tučią mišką. Juk reikia daryti pažangą.

Bonifacijus leva: Nesutinku. Anglų kalba

dominuoja tik todėl, kad vyrauja anglosakų ekonomika. Be to, niekada nelaimės viena rationalesnė sistema, nes žmogus iš principo nėra rationalus. Vien tik kalba skirtinges nebūsi.

Rammelzee: Kosminės kelionės turi vieną savybę – jos gąsdina moteris. Kai jos jsivaizduoja, kad įstingo prakeiktame kosminiaime laive, kuriame nėra paplūdimi... todėl turi grįžti atgal į virtuvę. Ir negali ištrūkti į išorę, nes nėra išorės. Tuomet jos atsistoja ir tave palieka...

Vale Kale: Rammelzee prognozuoja, kad, ateityje Žemėje sumažėjus gyvybinių resursų kiekui, būsime priversti dar griežiau hierarchizuotis ir sistematizuotis...

Bonifacijus leva: **Futurizmas neturi turėti taisyklių. Žudymas bus dar produktyvesnis, masturbation dar labiau išsikeros. Nemanau, kad, žemėje mažėjant resursams, centralizacija stiprės, o sistematizacija plėsis. Moterys tikrai ras savo vietą kosmose ir Valentinos Tereškovos pavyzdys tai iliustruoja...**

Rammelzee: ...jos žino, kad kosminės kelionės yra izoliuotos sistemas. Nėra kur nueiti, neįmanoma pabėgti, turi paklusti arba mirsi. Žemesnė nei 260 laipsnių temperatūra yra pavojinga. Čia jos gali pabėgti į kitus namus, į policiją, į paplūdimį... Bet kai tu esi kontroliuojamoje sistemoje, t.y. kosminiaiame laive...

Vale Kale: Koks skirtumas tarp Rammelzee ir šamanu?

Bonifacijus leva: Muzika savaime yra burtai, todėl muzikantui nėra reikalo kurti rationalių mikroschemų, aišku, kiek futurizmo mikroschemos gali būti rationalios. Man tai primena sekadienines religines laidas. Toks mąstytojas yra sekantiško mąstymo pradžia, o tiesos reikia ieškoti savyje...

Rammelzee: Aš tapau šamanu... ir tapau esybe...

Vale Kale: Medijos ne tik valdo mus, bet ir keičia realybę. Technologinė „tikrovės“ fiksavimo įrankiai, apeliuodama į objektyvumą, labiau manipuliuoja mūsy tikrovės percepčijos jausmai, nei tai vyko verbalinio informacijos saugojimo ir perdavimo laikais. Kokius

Rammelzee, dressed as a gangster at a rap concert.

bauginimo įrankj, pavadintą kompiuteriu... Tai dabarties bauginimo įrankis, kurio kilmė militarinė.

rasti būdą kaip tapti moterimi. Bet kai pagalvoji apie transeksualus, jie taip pat nėra moterys, nes neturi gimdos.

Bonifacijus leva: Mums kaip vartotojams nėra svarbu, ar transvestitai turi gimdą, nes gimdos vaidmuo svarbesnis ne seksualinėje, bet reprodukcinėje gyvenimo stadijoje. Galbūt ateityje savo seksualinėms fantazijoms patenkinti mums norės žmogaus ir gyvūno mišinio, p.v., gal tu norési liūtės, nes bus pakitę tavo mintys, mąstymas ir hormonai.

Gyvenimas darosi paprastesnis, bet ir sudėtingesnis tuo pačiu metu – transeksualizmas kaip technologinis sprendimas ir palengvina, ir apsunkina tų žmonių, kuriems tai svarbu, gyvenimus.

Viktor Tikrai: Kas yra tavo auditorija? Rammelzee: Gyvulių banda...

Afrofuturizmas yra afroamerikiečių ir afrikiečių diasporos subkultūra, kurios mąstytai ir menininkai žvelgia į technologijas ir mokslinę fantastiką kaip į priemonę analizuoti buvimo juodaodžių patirtis ir naujas rasizmo bei klasinės nelygybės įveikimo strategijas.

Žr. <http://en.wikipedia.org/wiki/Afrofuturism>

-Aš visada maniau, kad muzika peržengia visas ribas. Kad muzika yra neabejotinai universalis. Esu įsitikinęs, kad muzikoje jie netgi atranda ateivų technologijas?

-Ką turite omenyje minėdami ateivų technologijas? -Kad jau dabar iš ateivų, iš kitų planetų patenka daug medžiagos.

-Taigi, manote, kad mūsų technologijų dalis mums buvo duota iš už mūsų tikrovės ribų?

-Taip, aš tuo tvirtai tikiu. Afrika Bambata intervju laikraščiu Urb, 1999 gruodis; www.urb.com

Rammelzee, pramenantis blogajį Manga personažą, kurio muzika skamba kaip šétoniškas Afrikos Baambaata, yra Niujorko ikona, repo Leigh Bowery, vienas iš graffitų, undergroundinio meno, gatvės kultūros, electro/hip hop (jo kartu su Jean-Michel Basquiat ir K-Rob sukurtais singlais Beat Bop) yra vienas svarbiausių visų laikų repo kūrinių pradininkų. Paskutiniai metais jis pagarsėjo sukūrės savo paties ypatingą pasaulį

www.gothicfuturism.com, kuris susideda iš išgalvotų žmogaus dydzio lėlių, Raidininkų (figūratyviniai riedlenčiai) ir kitų jo mitologijos elementų (tekstų, piešinių, etc.).

Bonifacijus leva – nuolat besižypstanti Vilniaus ekscentrikinė, kuris sekmingai išradinėja ne tik savo dviatūjų, bet viską, pradedant savais batais ir personažu, nes Bonifacijus leva tėra dar vienas jo pseudonimas.

Viktor Tikrai dirba televizijoje. Vale Kale dirba Viktorui Tikrai.

rastum skirtumas tarp savitkslio kūrybingo tikrovės rekonstravimo ir apskaičiuotų propagandinių galios žaidimų?

Bonifacijus leva: Masinės medijos yra korporacijų mechanizmai ir gina kažkieno interesus, tačiau dažniausiai yra multiinteresinės, tuo tarpu asmeninė tiesa visada yra individuali ar subjektiv...

Viktor Tikrai: Ar žinai, kad Neilas Armstrongas...

Rammelzee: Taip, jis tai atliko.

Viktor Tikrai: Tu taip manai?

Rammelzee: Aišku, jis tai atliko.

Viktor Tikrai: Tai nebuvo sufabruota...

Rammelzee: Ne! Ne!

Viktor Tikrai: ...kažkur Arizonoje...

Rammelzee: Palauk, žmogau, tai televizijos programa, mačiau tą šlamštą. Ne, ne, ne, ne. Tai tebuvo jų triukas... Tai daroma tam, kad liautumeis mąstęs apie tai, kas iš tikrųjų nutiko. Tada matai sprogtant tą prakeiktą kosminę raketą ir matai griūvant prakeiktą pasaulio prekybos centrą. Tai buvo tikra! Aš sėdėjau čia ir stebėjau krentant tą prakeiktą daikta.

Vale Kale: Ar totali bulvarinės informacijos kruša mus daro kūrybingesnais ar tik kelia visuotinę neurozę?

Bonifacijus leva: Medijų kiekis ir jų intensyvumas visada priklauso nuo sistemas, kurioje gyveni. Tačiau, jei tave „išmokė“ pažinti „tiesias“, tu jas ir pažinsi. **Svarbu ne tai, ko tave išmokė sistema, bet kokius sau užduodi klausimus ir kaip konstruoji savo pasaulį.**

Nereikia per daug gilintis į kitų nuomonę. Svarbiau yra viską pačiam dekonstruoti, pjaustyti, malkti, kepti ir t.t.

Be to, visada egzistuoja subjektyvumo faktorius, nes mes visi esame linkę iškreipti realybę.

Viktor Tikrai: Tikrai?

Rammelzee: O taip! Tiesiog čia, štai taip gerdamas aly. Mačiau, kaip nukrito antena, aš tai mačiau! Suprantai? Apie tai jie gali sukurti tokį filmą, kokio panorės, ir taip per 20-30 metų jie apgaudūt žmones. Televizijos jėga...

Tai, ką aš vadinu bauginimo įrankiu...

Rammelzee: Bet aš joms moku už vyriausybinię prostituciją, nes jos turi inkubacinę sistemą. Aš pats to nenoriu daryti! Aš negimiau tam, kad kažkuo rūpinčiaus. Tu taip pat ne. Priešingu atveju aš savo gyvenime turėčiau

Tai dabarties bauginimo įrankis, kurio kilmė militarinė.

Viktor Tikrai: Mums kaip vartotojams nėra svarbu, ar transvestitai turi gimdą, nes gimdos vaidmuo svarbesnis ne seksualinėje, bet reprodukcinėje gyvenimo stadijoje. Galbūt ateityje savo seksualinėms fantazijoms patenkinti mums norės žmogaus ir gyvūno mišinio, p.v., gal tu norési liūtės, nes bus pakitę tavo mintys, mąstymas ir hormonai.

Gyvenimas darosi paprastesnis, bet ir sudėtingesnis tuo pačiu metu – transeksualizmas kaip technologinis sprendimas ir palengvina, ir apsunkina tų žmonių, kuriems tai svarbu, gyvenimus.

Viktor Tikrai: Kas yra tavo auditorija?

Rammelzee: Gyvulių banda...

nuo psichomotorinių kūno funkcijų, nuo niekados ekologijos. Tačiau teks protas autonominios. Todėl antropologija, kaip klausimo „kas yra žmogus?“ svarstymas, turi būti suprantama kaip holistinė veikla, tyrimas, kurio centre – ne konkretnus abstraktus, bet salyginali nuo aplinkos nepriklausomas, save apsprendžiantis asmuo. Apie jokius nuo socialinio, ekologinio ir visokio kitokio konteksto atsietus, aplinkos atžvilgiu autonominiai individus čia nebegali būti né kalbos. „Kalbinio žaidimo subjektas yra ne pavienis asmuo, o tradicijai priklausanti žmonių grupė“ (p. 51). Tad jei pasirinktos metodologijos požiūriu jokiai prasmė anapus kalbinų žaidimų neegzistuoja ir bei koks supratimas reikalauja atitinkamų kalbininių žaidimų įsiavinimo, o kalbinio žaidimo subjektas yra ne individus, bet (siuriu ar plačiau suvokiamai) bendruomenė, tai ir atsakymo j Klausimą „kas yra žmogus?“ tenka iešoti ne individu, bet grupių analizes lygmenyje, stebint ir aprašinėjant socialinius ir kultūrinius diskursus, procesus, interakcijas ir pan.

Gintautas Mažeikis
Filosofinės antropologijos pragmatika ir analitika
Leidėjas: Saulės delta, Šiauliai, 2005
349 p.
ISBN 9955-522-52-6

Postmoderni metodologija

Gintautas Mažeikis monografijoje *Filosofinės antropologijos pragmatika ir analitika* skaitytolių dėmesiu pateikia postmodernios antropologijos metodologinius pamatus. Pagrindinis kantisčios antropologijos klausimas „kas yra žmogus?“ šandien nebėgali būti sprendžiamas mästant nurašytomis proto ar vailios kategorijomis, todėl leškomai naujos metodologinės pozicijos, kuriai profesorius aptinkama amerikiečių literatūros kritiko (kitu dažniau vadinančio Richardo Rorty neopragmatistišniuose darbuose. Pasak Mažeikio, „nuo Descartes'o laikų sąmonė, protas buvo įsiuvaizduojamas kaip tam tikras autonomiškas gebėjimas, atsietas nuo socialinių santykijų,

visas jos mitiniai, pseudo-maginiai ir simboliniai elementai, negalintis ir neturintis nuo jos atsiriboti bei negalintis ir neturintis atsiriboti nuo svetimų ir kartais prieškių tradicių. Atsiribojimas ir nesiskaitymas gali turėti labai apčiuopiamų ir lemiamų pasekių (tokių kaip rugsejo 11-osios išvykai), kurios, pasak autorius, tik patvirtina blaivaus ir tolerantiško tarpkultūrinio, tarp-tradicinio dialogo būtinybę. Manau, viša tai labai gražu. Bet, viena vertus, lieka nesiskaitymu „nukentminimas“ laikant juos tik dar viena neįprepiamos žmogiškosios tikrovės briauna, tik dar vieną *fantasy* tipo žaidimą, nei ši žono ar iš višaus žvelgiantį optiništiskai nusiteikusių mokslininkų rožinės svajos? Kita vertus, galbut ciniška klausti, bet neaišku, kuo viška „sumitinant“ antropologas dar gali pagrįsti išitikinimą, kad tolerancijos, gerumo, atviro dialogo vertybės yra universalesnės už jėgą, pyktį ar šaltakruijšką Tačiau veikiausiai šie klausimai, kaip ir Kanto „kas yra žmogus?“ bei daugybė kitų klausimų. Mažeikio pasirinktos metodologijos požiūriu turi likti atviru.

Jei galima pokyčius leidybos industrijoei lakių literatūriniu šiamstalu nuopeniu? Taip, jei turėsime omenyje *Penguin Books*, vieną garsiausią – jei ne pačią garsiausią – leidikly pasaulyje. Jos įkūrėjas Alenės Lane’as, kartą pasiūlesės itin žemu literatūriniu geležinkelio stoties kioskuose pardavinėjamų knygų lygiu, netrukudo sukurti planą, kaip pasiūlyti publikai tikrąją „vertybę už pinigus“, t.y. knygas, kurios būtų gerai parašytos, gerai apipavidalintos, gerai išleistos, na, ir prieinamos kiekvieno kišenei.

Jeremy Lewis, naujuosius šio brepresidentinio masinės rinkos herojus biografijos autorius, dar kartą papasakoja šią dabar jau

niekados neegzistavo“ (p. 51). Taigi, jokios autonominios. Todėl antropologija, kaip klausimo „kas yra žmogus?“ svarstymas, turi būti suprantama kaip holistinė veikla, tyrimas, kurio centre – ne konkretnus abstraktus, bet salyginali nuo aplinkos nepriklausomas, save apsprendžiantis asmuo. Apie jokius nuo socialinio, ekologinio ir visokio kitokio konteksto atsietus, aplinkos atžvilgiu autonominiai individus čia nebegali būti né kalbos. „Kalbinio žaidimo subjektas yra ne pavienis asmuo, o tradicijai priklausanti žmonių grupė“ (p. 51). Tad jei pasirinktos metodologijos požiūriu jokiai prasmė anapus kalbinų žaidimų neegzistuoja ir bei koks supratimas reikalauja atitinkamų kalbininių žaidimų įsiavinimo, o kalbinio žaidimo subjektas yra ne individus, bet (siuriu ar plačiau suvokiamai) bendruomenė, tai ir atsakymo j Klausimą „kas yra žmogus?“ tenka iešoti ne individu, bet grupių analizes lygmenyje, stebint ir aprašinėjant socialinius ir kultūrinius diskursus, procesus, interakcijas ir pan.

Jei protas – pagrindinė pažinimo priemonė – iširpdomas santykje su gamtine, kulturine ir socialine aplinka, tai lygai tap pat ir pažinimo metodai bei pati tesa, kaip pastebi profesorius, „tiesiogiai priklauso nuo jau egzistuojančių grupinių elgesio normų, nuo bendryje išsiskleidusios socialinės argumentais grindžiamo sustanimo“ (p. 52). Mažeikiui tai atveria naujas antropologinių tyrimų perspektyvas, bet ar tokiai atveju nera keblu kalbėti apie kokią nors pažintinę veiklą, moksłą apskritai, o tame tarpe ir apie filosofinę, socialinę ar kultūrinę antropologiją? Taip jau nutiko, kad, atsiaskydami reprezentacinių žaidimų perspektivą analizę, mano manymu, atskleidžia bet kokio patenkintamo atsakymo į ši klausimą neįmanomumą, bet tuo

matavimo procedūrų kvantinėje mechanikoje specifika bei Wernerio Heisenbergo neapibrėžtumo principu. Antropologijoje, kaip ir kvantinėje fizikoje, „stebėtojo pozicija daro stebimajį išykl [...] neapibrėžtą, o konkrečias formas suteikia patis antropologas, antropologo ir stebimojo dialogas arba stebimojo komentaras“ (p. 25). Štai štai neįučia nusitrina riba tarp analizės ir kūrybos, niveliuoja skirtumai tarp filosofijos ir literatūros kritikos. „Tikrovės“, kiek apie ją dar galima kalbėti, aprašymas tuo pačiu yra tos tikrovės konstravimas, aktuvus jos kūrimas. Pastebėtina, kad tokio kūrybiko (nors šiuo atveju tikriausiai neužmahnysto) tikrovės konstravimo elementu aptinkame ir profesoriaus monografijoje: amerikiečių filosofas Hillary Putnamas čia prisikiramas Europos filosofiniam kontekstui, britų glam-rokeris Davidas Bowie’ s vadinamas aktiuu Andy Warholo Fabriko veikėju, o Willard’ o V. Quine’ o vardu žinomas filosofas čia vadinas Williamu Quine’ u.

Beskaitant monografiją palaiptiniui aškėja, kad joje nėra siekama atsakyti į pradžioje pateiktą pragmatinių Kanto filosofinės antropologijos klausimą „kas yra žmogus?“. Čia veikiai siekama parodyti, kaip šiuolaikinėje filosofijoje, antropologijos ir apskritai postdisciplininėje situacijoje turėtų būti atskinėjama iš tokio klausimės. Mažeikiu pateikiamą antropologinių žaidimų perspektivą analizę, mano manymu, atskleidžia bet kokio patenkintamo atsakymo į ši klausimą neįmanomumą, bet tuo

pačiu vis dėlto siekia ir pagrasti nesibaigiančio, nuolatos mutuojančio ir augančio atskinijimo iš ši, jau beveik beprasmui tapus klaušimą, prasmungumą. Veikiausiai tokia ir yra šiuolaikinės – ir jau nepesvarbu, filosofinės ar socio-kultūrinės – antropologijos esmė. Nenutrukstamas procesas čia daug vertingesnis už neįmanomu laikomą rezultatą, o ir pats antropologinio tyrimo procesas renčiamas pagal visas postmodernaus diskursu klišės. Svarbiausia bet kokia kaina vengti visko, kas nors kiek primintu išbaigtumą, skaidrumą, aiškumą, disciplina ar tvarką. Situacija kasdienių interakcijų erdvėje lygai tokia pati. Mažeikius pastebi, kad įvairiomis komisijoms, bendruomenėmis ar subkultūrų atstovams kodifikuojant ar siekiant apibūžėti ir kodifikuoti tai grupėje būdingas elgesio normas, etika nuolatos virsta etikeito formomis. Skirdamas hegemoniškus monologinius ir pluralistinius dialoginius pavadinimus, monografijos autorius kritiškai vertina ir vertybų simbolizacijos formų“ (p. 86).

Žinoma, Mažeikiu prisiminta pragmatinė reprezentacijos neįmanomumo sąlygomis kalbėti vien apie kraštutinį *so what?* tipo relativizmą bei verčiantis prabilti apie polilogiškumą, toleranciją, savitarpio supratimą. Komunikatyvi pragmatinė tiesa atrandama tolerantiškoje diskusijoje, savitarpio supratimo siekyje. Tačiau klausimas „kas yra žmogus?“ vis dar svarstomas aptariant, ką jis gali ir turi iš savęs padaryti, tai žmogus Mažeikiu pirmiausia suvokiamas kaip priklausantis tam tikrai lokalai tradicijai su susišnekėjimo tarp kelių kultūrų ar kultūrinų grupių galimybę. „Išeitis: nuolatinis, atviras, net skausmingas dialogas dėl vertybų simbolizacijos formų“ (p. 86).

Antropologijos nuostata veikia tarsi saugiklis, neleidžiantis tiesos ar tikrovės reprezentacijos neįmanomumo sąlygomis kalbėti vien apie kraštutinį *so what?* tipo relativizmą bei verčiantis prabilti apie polilogiškumą, toleranciją, savitarpio supratimą. Komunikatyvi pragmatinė tiesa atrandama tolerantiškoje diskusijoje, savitarpio supratimo siekyje. Tačiau klausimas „kas yra žmogus?“ vis dar svarstomas aptariant, ką jis gali ir turi iš savęs padaryti, tai žmogus Mažeikiu pirmiausia suvokiamas kaip priklausantis tam tikrai lokalai tradicijai su

legenda tapusiajį istoriją ir kartu padeda išsnaplionioti iš kai kurių kitų mitų, kuriais, be abejio, per septyniasdešimties metų gyvavimo istoriją spėjo apaugti leidykla.

Kai kuriu iš jų gyvios amžinai – daugelis knygų gerbėjų Alleną Lane’ a laiko knygų spaudos plonoisiai viršeliais pradininku. Tai netiesa, kadangi dar iki jo keletas leidėjų megino leisti mažytes itin piggas kšinenes knygas plonoisiai viršeliais.

Žymiausias iš pradininkų buvo Christianas Bernardas Tauchnitzas iš Leipcigo, nuo 1837-ųjų leidės pigiai populiarų Anglijos autorų knygų seriją. Lane’ o išskirtinumą ir komercinę sekムlę tai, kad jis pirmasis sugebejo „suvesti“ skaitojuos su pukionis knygomis, pastilekdamas naujas marketingo strategijas (žymusis jo „Pingvinibulatorius“, mašina, kuriuo už šešis pensus būdavo galima išsigityti knygų, su malonumu prisimenantas dar ir šiandien). Nenuostabu, kad, prabégus vos dylikai mėnesių po pasirodymo rinkoje 1934-ųjų liepą, *Penguin Books* jau buvo oar-davusiu daugiau nei milijoną knygų. Galima spėti, kad šiandien šis skaičius arteja link pusės bilijono.

Sakoma: „Daugkart kopijuotas, nékait nepakartotas“ Pasekėjai taip niekuomet ir nepavijo sparčiai priekin judančiu „pingvinų“. Tačiau reikia pastebeti, kad septintuoju dašimtmečio viduryje, sušluabus Lane’ o sveikatai (išs mię 1970 metais), konkurenčiai jau virte vię, i Kovā išjungus keletui stampbių žaidėjų abipus Atlanto. Jie miejal spausdinio tiek klasiką, tiek grožinę literatūrą, tek istoriinius veikalus ar esę. Tokia literatūros skliauda – knygos buvo patogios nešiotis, pigios ir „išskatomos“ – galėtų būti laikoma vienu didžiausiu XX amžiaus kultūros pasiekimui.

Tačiau, žvelgdamas iš Lenkijos, turi pastebeti, kad *Penguin* ir kitos tokio tipo knygos Rytių Europos rinkai įtakos beveik nepadare. Knygų leidybą šiupas Geležinės uždangos buvo tvirtai subsidiuojama ir lygiai pateisinti, kai prieinamai.

Gintautas Mažeikis monografijoje „kas yra žmogus?“ išskirtinės yra knygų leidybų, o ne naujų autorių paleiška, kas galejo būti gan sudėtinga. Jei Soženycinas nebūtu buvęs priverstas išnykti iš Tanby Šaujungos, jis turbtu niekada nebūtu atsidurės *Penguin* saraše – nepaisant Nobelio premijos, išleisti mažai kam žinomo Rusijos rašytojo knygą galejo buti rizikinga. Galbūt tai paaškinia, kodėl naujausiai *Penguin* knygų leidybų, o ne naujų autorių paleiška, kas galejo būti gan sudėtinga. Jei Soženycinas nebūtu buvęs priverstas išnykti iš Tanby Šaujungos, jis turbtu niekada nebūtu atsidurės *Penguin* saraše – nepaisant Nobelio premijos, išleisti mažai kam žinomo Rusijos autorius, Bulgakovas, mano jau minėtas Soženycinas ir pora Rusijos klasikų. Šiuolaikinių? Na, iš tiesų tai ne. Suprantate, leidyba – tai verslas...

Gintautas Mažeikis

Filosofinės antropologijos pragmatika ir analitika

Leidėjas: Saulės delta, Šiauliai, 2005
349 p.
ISBN 9955-522-52-6

legenda tapusiajį istoriją ir kartu padeda išsnaplionioti iš kai kurių kitų mitų, kuriais, be abejio, per septyniasdešimties metų gyvavimo istoriją spėjo apaugti leidykla.

Kai kuriu iš jų gyvios amžinai – daugelis knygų gerbėjų Alleną Lane’ a laiko knygų spaudos plonoisiai viršeliais pradininku. Tai netiesa, kadangi dar iki jo keletas leidėjų megino leisti mažytes itin piggas kšinenes knygas plonoisiai viršeliais.

Žymiausias iš pradininkų buvo Christianas Bernardas Tauchnitzas iš Leipcigo, nuo 1837-ųjų leidės pigiai populiarų Anglijos autorų knygų seriją. Lane’ o išskirtinumą ir komercinę sekムlę tai, kad jis pirmasis sugebejo „suvesti“ skaitojuos su pukionis knygomis, pastilekdamas naujas marketingo strategijas (žymusis jo „Pingvinibulatorius“, mašina, kuriuo už šešis pensus būdavo galima išsigityti knygų, su malonumu prisimenantas dar ir šiandien). Nenuostabu, kad, prabégus vos dylikai mėnesių po pasirodymo rinkoje 1934-ųjų liepą, *Penguin Books* jau buvo oar-davusiu daugiau nei milijoną knygų. Galima spėti, kad šiandien šis skaičius arteja link pusės bilijono.

Sakoma: „Daugkart kopijuotas, nékait nepakartotas“ Pasekėjai taip niekuomet ir nepavijo sparčiai priekin judančiu „pingvinų“. Tačiau reikia pastebeti, kad septintuoju dašimtmečio viduryje, sušluabus Lane’ o sveikatai (išs mię 1970 metais), konkurenčiai jau virte vię, i Kovā išjungus keletui stampbių žaidėjų abipus Atlanto. Jie miejal spausdinio tiek klasiką, tiek grožinę literatūrą, tek istoriinius veikalus ar esę. Tokia literatūros skliauda – knygos buvo patogios nešiotis, pigios ir „išskatomos“ – galėtų būti laikoma vienu didžiausiu XX amžiaus kultūros pasiekimui.

Tačiau, žvelgdamas iš Lenkijos, turi pastebeti, kad *Penguin* ir kitos tokio tipo knygos Rytių Europos rinkai įtakos beveik nepadare. Knygų leidybą šiupas Geležinės uždangos buvo tvirtai subsidiuojama ir lygiai pateisinti, kai prieinamai.

Jonas Dagys

Vilniaus universitete

Filosofijos

Filosofinės antropologijos pragmatika ir analitika

Leidėjas: Saulės delta, Šiauliai, 2005
349 p.
ISBN 9955-522-52-6

legenda tapusiajį istoriją ir kartu padeda išsnaplionioti iš kai kurių kitų mitų, kuriais, be abejio, per septyniasdešimties metų gyvavimo istoriją spėjo apaugti leidykla.

Kai kuriu iš jų gyvios amžinai – daugelis knygų gerbėjų Alleną Lane’ a laiko knygų spaudos plonoisiai viršeliais pradininku. Tai netiesa, kadangi dar iki jo keletas leidėjų megino leisti mažytes itin piggas kšinenes knygas plonoisiai viršeliais.

Žymiausias iš pradininkų buvo Christianas Bernardas Tauchnitzas iš Leipcigo, nuo 1837-ųjų leidės pigiai populiarų Anglijos autorų knygų seriją. Lane’ o išskirtinumą ir komercinę sekムlę tai, kad jis pirmasis sugebejo „suvesti“ skaitojuos su pukionis knygomis, pastilekdamas naujas marketingo strategijas (žymusis jo „Pingvinibulatorius“, mašina, kuriuo už šešis pensus būdavo galima išsigityti knygų, su malonumu prisimenantas dar ir šiandien). Nenuostabu, kad, prabégus vos dylikai mėnesių po pasirodymo rinkoje 1934-ųjų liepą, *Penguin Books* jau buvo oar-davusiu daugiau nei milijoną knygų. Galima spėti, kad šiandien šis skaičius arteja link pusės bilijono.

Sakoma: „Daugkart kopijuotas, nékait nepakartotas“ Pasekėjai taip niekuomet ir nepavijo sparčiai priekin judančiu „pingvinų“. Tačiau reikia pastebeti, kad septintuoju dašimtmečio viduryje, sušluabus Lane’ o sveikatai (išs mię 1970 metais), konkurenčiai jau virte vię, i Kovā išjungus keletui stampbių žaidėjų abipus Atlanto. Jie miejal spausdinio tiek klasiką, tiek grožinę literatūrą, tek istoriinius veikalus ar esę. Tokia literatūros skliauda – knygos buvo patogios nešiotis, pigios ir „išskatomos“ – galėtų būti

Jos Van der Pol: Kaip viskas prasidėjo? 1998 metais Babakas Afrassabi pakvietė mus dalyvauti savo kuruojamoje parodoje *Milieu Kambarys* (*The Powder Room*). Kaip tik prieš tai Niujorke buvome radę knygą *Kaip dingti suvišam, kad niekas nerastų* (*How To Disappear Completely and Never Be Found*), kuri labai sužavėjo, tad iškart ją išsigijome. Kai į mus kreipėsi Afrassabi dėl parodos, kurią tuo metu sudarinojo – jos tema buvo autorius išnykimas, – nutarėme panaudoti savo radini, taip pat susijusį su išnykimu.

Nupirkome šimtą knygos egzemplifiorių, supakavome į vokus ir plastikinius maišelius insudėjome ant medinio suolelio, paštatojo ant pakylos.

Liesbeth Bik: Taip išnykėjo aliluzija į „slaptus“ paštų pristatomus leidinius, neturinčius patekti viešumon – tokius kaip porno žurnalai ar anoniminiai grasinantys laškai, kaip knyga – instrukcijų rinkinys apie tai, kaip suplanuoti dingimą, susikurti naują identitetą, inscenizuoti savizudybę. Lankytojai parodos metu išsineše 84 knygas, o noredami jas pasiekti, turėjo užlipti ant pakylos. Mes taip ir nežinome, kiek lankytojų galiu-siai iš tikrujų dingos. Nepaisant to, jie visi dalyavo kūryje, ji išbaigė ir, net jei nieko apie tai nenutuko, tapo kūriniu bendraau-toriui. Idomu išvaizduoti, kaip jie elgesi toliau, svarstyti, ar informacija knygoje jiems buvo naudinga. Ar kažkas pasikeitė dėl to?

Ar jie knygą perskaite iškart, ar padovanovo kažkam, apie kieno išnykimą galbūt svajojo? J. Nežinome ir... nemorime žinoti. Vėliau šis darbas dar buvo rodomas Nijorke Greene Naftali galerijoje, grupinėje parodoje *Teileris (Trailer)* 2000 metais, ir Maisonneuve galerijoje Paryžiuje 2003 metais. Nijorkiečiai

pasirodė besą itin godūs: knygos dingo labai greitai, per savaitę. Suolelis, ant kurio jos buvo sudėtos, takart buvo itin dailus ir tra-pus, dizainerio darbo Nelsono suolelis. Kadangi knygos labai gretai dingo, vėliau paširodė lankytojai reaguodavo į suolejį vadovaudamiesi labai paprasta logika – sėsdavosi. Tačiau suolelis neatalkė. Jo likučius iš parodos pašalinio ir vienintelio darbo eksponavimo toje galerijoje irodymu liko mažytė ant sienos kabėjusi kortelė su užrašu „Dingimas, 1998, Bik Van der Pol, 100 Douglo Richmondo knygos How To Disappear Completely and Never Be Found egzemplilio-rių, plastikinių maišelių, suolelių“. Draugai, lankęsi parodoje, reportuodavo (mes parodos metu buvome kitur): „nuostabus darbas, labai tikslus, labai „dinging““. Juokinga.

Nesu tikras, ar mes suradome knygą, ar knyga surado mus. Pamatė knygynę, labai impulsyviai į iškart nuspirkome.

L: Gal tai paralelė mūsy kaip menininkų praktikai: kolaboruojant atsisakyti autorystės, pasislėpti. Pasipriešinti mūs supančio meno pasaulio reikalavimams – individualaus gen-jaus, kuris, jaučiame lig šiol, negezistuoja, poreikiui. Daugybė didžių dalykų atsiranda kolektivinių pastangų, mainų, tam tikro idėjų, juokų, nesuprātumu ir patičių ping-pongą pasekėjo.

J: Paraštais turbūt maste Walingas Boersas (Is Berlyno Büro Friedrich), kviesdamas mus padirbėti su Lee Lozano kūryba. Jos tekstai atspindi itin radikaliją konceptualaus meno praktiką. Ji dingos kartu su darbu *Iškrimimas (Drop Out Piece)*, visiškai pasitraukė iš meno pasaulio. Tokio meninio radikalumo pasiekme – tai, kad jos kūryba dingos iš meno istorijos analų ir, bent jau kuri laiką, buvo nežinoma. Visa tai tyrinėjant buvo skaudu suprasti, kiek nedaug Lozano gynėmo, darbo ir minčių pasieke mūsy laikus. Atrodo, kad kai tik japo savo pačios meno objektu ir subjektu – o konceptualiajame mene tuo metu vis la-

Disappear!

Jos van der Pol: So how did it start? We were invited to participate in this show called *The Powder Room* curated by Babak Afrassabi in 1998. Short before that we found the book *How To Disappear Completely and Never Be Found* in New York, and it fascinated us, so we bought it. When Afrassabi contacted us about the show he was trying to put together – it was about the disappearance of the author – we decided to use this found object on disappearance. We bought 100 of them, and on a platform we put a wooden bench on which we put the 100 copies of the book, wrapped in envelopes and plastic bags.

Liesbeth Bik: This referred to those ‘secret’ publications one can order by mail, that need to stay hidden, like with porn magazines, or anonymous threatening letters you can receive, as in films... We liked this tension between the forbidden, the hidden and the threatening, but also the excitement of the unknown, and the traces that are still there, somehow. It is a self-help instruction book about planning a disappearance, arranging a new identity, setting up a fake suicide. The public took 84 books during the show, and in order to take one, you had to step onto the platform. So we don’t know how many people who took the book, actually disappeared. But whatever they did, they participated in the work, finished it, so to say, and became, maybe without knowing, co-authors of the work. It is nice to imagine what they did with it, and ask: was it useful information they found in the book? Did it make a difference? Did they read it, immediately, or did they give it to someone, maybe someone they’d like to see disappear from their life?

J. We don’t know, and don’t – want to know. Later it was put up again in New York

in Greene Naftali gallery during the group show *Trailer* in 2000 and in gallery Maisonneuve in Paris in 2003. In New York, the people were greedy: the books were gone quickly, within a week. The bench we used was a Nelson bench, a very nice designer bench, very fragile. Since the books were taken almost immediately, people who visited the show used the empty bench for the most logical thing to do – to sit down. But the bench collapsed. The crooked bench was taken out of the show, and the only ‘proof’ of the work ever being present there, was a little card on the wall that stated: “Disappearance Piece 1998s, Bik van der Pol, 100 copies of the book: How To Disappear Completely and Never Be Found by Doug Richmond, plastic bags, bench”. Friends who visited the show reported back to us (we were not there at the time): “marvelous piece, very precise, very much disappeared”. Very funny.

I am not sure if we found the book or the book found us. When we saw it in this bookshop, we immediately bought it on an impulse.

L: maybe it has to do with a parallel with our art practice: giving up authorship via collaboration. Going undercover. Resisting the demands of the art world that was around us, the demand for individual genius, which we felt, and still feel, does not exist. Many great things develop as the result of a collective effort, and exchange, a sort of ping ponging of ideas, jokes, misunderstandings, and experiences from one to another.

J. Waling Boers (from Büro Friedrich in Berlin) maybe thought something like this too, when he commissioned us to work with the practice of Lee Lozano. Her text pieces reflect a very radical conceptual art practice. She disappeared with the *Drop Out Piece*, she definitively stepped outside the art world. The consequence of this artistic radi-

ginita, per savaitę. Suolelis, ant kurio jos buvo sudėtos, takart buvo itin dailus ir tra-pus, dizainerio darbo Nelsono suolelis. Kadangi knygos labai gretai dingo, vėliau paširodė lankytojai reaguodavo į suolejį vadovaudamiesi labai paprasta logika – sėsdavosi. Tačiau suolelis neatalkė. Jo likučius iš parodos pašalinio ir vienintelio darbo eksponavimo toje galerijoje irodymu liko mažytė ant sienos kabėjusi kortelė su užrašu „Dingimas, 1998, Bik Van der Pol, 100 Douglo Richmondo knygos How To Disappear Completely and Never Be Found egzemplilio-rių, plastikinių maišelių, suolelių“. Draugai, lankęsi parodoje, reportuodavo (mes parodos metu buvome kitur): „nuostabus darbas, labai tikslus, labai „dinging““. Juokinga.

Nesu tikras, ar mes suradome knygą, ar knyga surado mus. Pamatė knygynę, labai impulsyviai į iškart nuspirkome.

L: Gal tai paralelė mūsy kaip menininkų praktikai: kolaboruojant atsisakyti autorystės, pasislėpti. Pasipriešinti mūs supančio meno pasaulio reikalavimams – individualaus gen-jaus, kuris, jaučiame lig šiol, negezistuoja, poreikiui. Daugybė didžių dalykų atsiranda kolektivinių pastangų, mainų, tam tikro idėjų, juokų, nesuprātumu ir patičių ping-pongą pasekėjo.

J: Fizinis dingimas gali būti dingimas iš egzis-tuojančios tvarkos. Tačiau dingimas nera tiesiog išnykimas iš pasaulio. Idomu,

L: Juodai neįtikėjau, kiek menininkų

praktikai: kolaboruojant atsisakyti autorystės,

pasislėpti. Pasipriešinti mūs supančio meno

pasaulio reikalavimams – individualaus gen-

jaus, kuris, jaučiame lig šiol,

negezistuoja, poreikiui. Daugybė didžių

dalykų atsiranda kolektivinių pastangų,

mainų, tam tikro idėjų, juokų, nesuprātumu

ir patičių ping-pongą pasekėjo.

J: Paraštais turbūt maste Walingas Boersas (Is Berlyno Büro Friedrich), kviesdamas mus

padirbėti su Lee Lozano kūryba. Jos tekstai

atspindi itin radikaliją konceptualaus meno

praktiką. Ji dingos kartu su darbu *Iškrimimas (Drop Out Piece)*, visiškai pasitraukė iš meno

pasaulio. Tokio meninio radikalumo pasiekme

– tai, kad jos kūryba dingos iš meno istorijos

analų ir, bent jau kuri laiką, buvo nežinoma.

Visa tai tyrinėjant buvo skaudu suprasti, kiek

nedaug Lozano gynėmo, darbo ir minčių

paseike mūsy laikus. Atrodo, kad kai tik j

tapo savo pačios meno objektu ir subjektu –

o konceptualiajame mene tuo metu vis la-

biu ryškėjo meno objekto „dematerializacijos“ tendencija – ją liko tik vienas logiškai iš kūrybos išplaukiantis pasirinkimas; visiškai išnykti iš meno scenos. Tai buvo neišvengiamai.

L: Išnykimas iš viešios žinojimo ir informacijos sterios – to dėka jos kūriui gaubusi tyla buvo „kurtinanti“. Gali būti, kad mūsų susizavėjimą Lozano iš dalies lėmė mitas. Atsilikymas būti žadino mūsų valiudotę. Nebuvimas turėjoapti tema, būti tiriamas ir diskutuojamas. Ir tapti diskursu dalimi, išnirti iš tylos. Svarsteime, kokias pasekmės galij turėti bandymas vadovautis savo meniniuose principais gyvenime, jei tai gali reikšti visišką nematomumą ar net išnyrimą? Ar jei turetų likti reigyvendinti – argi valiudotę nevišija realybės? Kas, jei menas geba kurti keitimosi galimybes ir tokiu būdu iš tikro atskleisti skirtumą, net jei to skirtumo negalime tiksliai ižvardinti? Ar net ir tokiu atveju tai bus savibus pasiekimai? Kodėl menas naturėtų būti laikinas – kaip priešpriešė amžinumui? Gal tik labai slauri apibrėžmai lemia, kad tokio pobūdžio menas nelaikomas svarbiu: nes jis penelyg laikinas. Vertibų ir jų sistemų sam-pratos kaita galėtų paskatinti susimastyti ir apie kitokias galimybes, net jei jos tetrunka sekundes dali į jų poveikio nejmanoma pamatuoti.

J: Fizinis dingimas gali būti dingimas iš egzis-tuojančios tvarkos. Tačiau dingimas nera tiesiog išnykimas iš pasaulio. Idomu, juokinga ir kartu labai ciniška, kad Lozano darbai vėl pasirodė viešumoje, kai jos palikima peremė Hauseris & Wirthas, mano rinkos žaidėjai. Ir nenuostabu, kad jos kaip Jano Bas Adorio kurinių. (Janas Bas Adoris 1975 metais dingo išplaukes į jūrą, negausi jo kūryba buvo reprodukuota po autoriaus mirties). Lozano kūryba nera gausi, taigi, man smalsu, kas lygis. Ar ateityje pirkėjai galės išgyti teisę atkurti Moterybokotą (Boycott Women Piece) ar *Iškrimimas*

calty is that her work has as good as vanished from the annals of art history and her oeuvre has remained, at least for a long time, hidden. While researching all this, it was painful to discover how little of Lozano's life, work, and thought had survived. It seemed that when she became the subject and object of her own art, and conceptual art was increasingly moving towards 'dematerialisation' of the art object, there was only one logical option that was totally in line with her previous practice: to disappear from the scene. It was unavoidable.

L: These aspects – disappearance, the public arena of knowledge and information – the silence around her work was 'deafening'. Our fascination for Lozano was maybe partly appealed to our imagination. The absence needed to be addressed, explored, and discussed. And become part of a discourse instead of this silence. The denial of presence are the consequences of living out your artistic concepts when this might imply complete invisibility or even erasure? Or should they remain unexecuted: doesn't imagination exceed reality? What if art manages to create possibilities for change, and hence really makes a difference, even if we cannot know what exactly the difference is? Would this still be an important accomplishment? Why shouldn't art be temporary, as opposed to eternal? Perhaps overly rigid definitions of art are the reason why this kind of art is treated as unimportant: because it is too temporary. Changing ideas about value and other possibilities – even if they last a split second and have an immeasurable impact.

J: A physical disappearance may be a disappearance from the existing order. But disappearing is not literally vanishing from the world. It is interesting, very funny and also cyclical in a way that her work is becoming more visible again since Hauser & Wirth, Berlin) maybe thought something like this too, when he commissioned us to work with the practice of Lee Lozano. Her text pieces reflect a very radical conceptual art practice. She disappeared with the *Drop Out Piece*, she definitively stepped outside the art world. The consequence of this artistic radi-

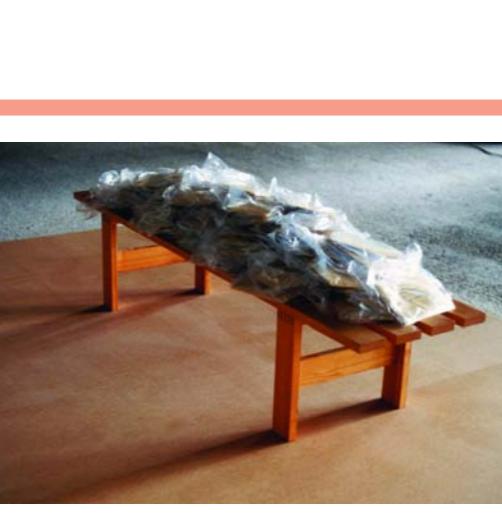
(*Drop Out Piece*), kaip kad atsitiko su Jano Bas Adorio kūriniais? Ir ką tuomet darys tas principės – negrižtamai dings? Gyvenimas iš principo kupinas humoro.

L: Jano Bas Adorio atvejis taip pat gerokai parašokalus. Jis sukūre labai nedaug darbų. Nepaisant to, rinka spaudžia, taigi, iš to galima pasidaryti pinigu. Dabartinių kūriniių savininkai genialiai sugalvojo „atkurti“ fotografijas *Prasha*, *nepalik manęs (Please Don't Leave Me)* ir *Nepasakytos, o paskui pamirštos mintys (Thoughts Unsaid, Then Forgotten)* kaip instalaciją. Prirkėjasis gali išgyti originaliai skaidrą iš namie principu „pasidaryk pats“ sukurti instalaciją. Bet, tam tikra prasme, atkurdamas darbą jo nesukuri, gretiū panaikini. Igvyndinodamas kūrinį priverti į išnykti.

J: Juodoji rinka *optima forma...* neribota plėtra, stokos atmetimas, atkūrimas, tarisi... tai radikalus kapitalizmas. Panašu, kad pasiepti dalykai įtakoja viésią sferą vien savo nebuvimui. Jie tampa geidžiami, ir tuomet perkelti juos į viešą rinką tėra juokų darbais.

Liesbeth Bik ir Jos Van der Pol iš kurto dirbantys menininkai, žinomi kaip Bik Van der Pol. Guyena Roterdame.

Bik Van der Pol, Dingimas / Disappearance, 1998

leading players in the art market, took over the responsibility of her estate. And hah, no surprise here. Lozano's work has become 'wanted', like the work of artists such as Bas Jan Ader. (Jan Ader was lost at sea in 1975 left behind a slim body of work that has been reproduced in posthumous editions). Lozano did not make so much work, though, so I am curious what will happen. Will a future buyer own the right to re-enact the *Boycott Women Piece* or the *Drop Out Piece*, as is already happening with the work of Bas Jan Ader? And then what will this buyer do: disappear beyond the point of no return? Life has some humor in it.

L: In the case of Bas Jan Ader, something very paradoxical is happening too. He made a very limited amount of works. Still, the market is pushing, so there is money to make. The estate took on the great idea to 're-make' the photographic works *Please Don't Leave Me and Thoughts Unsaid*. Then *Forgotten* as an installation. As a buyer, one can buy the slide of the original photo work and make your own DIY installation at home. But in a way, you don't make the work by re-making it; you make it go away. By executing this work, you make it disappear.

J: Black market in optima forma...unlimited growth, denying scarcity, re-making, as if...is radical capitalism. Things concealed seem to influence the public realm, even by their absence. They become desirable, and it is a small step to bring them to the public realm of the marketplace.

Liesbeth Bik and Jos Van der Pol are known as collaborative group Bik van der Pol based in Rotterdam.

CAC/CAFÉ TALKS

Once a month come to the CAC Café and join the discussion about topical international issues in culture, economics, and politics impacting on the production, presentation, and reception of contemporary art.

CAC/Café Talks are an opportunity to find out more about the expanded field of contemporary culture in which the CAC operates. CAC/Café Talks are Vilnius' coolest classroom in which you can eat, drink, listen, and argue about art: a partnership with the CAC/Café.

18.00 Wednesday 31 August
Sean Cubitt, Projection

In Pliny's account of the origins of painting, projected light is the medium traced by the maid of Corinth. In Leroi-Gourhan's accounts of paleolithic art, projection plays a key role in the definition of hands as petroglyphs. Gorky's memoir of the first film screenings in Russia speaks of 'the land of shadows'. Projection is the medium of perspective and of cartography in all its forms. In these later, more rigorously abstract and mathematical forms, projection reveals one of its key qualities: anamorphosis. On the one hand then, projection is the most direct record that previous ages had of light? A function it had in the art of the silhouette, for example. But at the same time, the projection of three-dimensional objects like the globe onto two-dimensional planes like maps meant that all projection was also distortion. The evidence of presence is always open to the anamorphic vision so integral to cinema scope and other photographic technologies.

By looking at some examples of the use of projection in contemporary art, I want to contest the hegemony of the four-sided, flat projection and its pretence at the cinematic, musical monologue.

GADZO, GADZE, Marjoleine Boonstra, 6', Slovakia, 2004
How can this grandfather look after his

intersection between public space and the internet, still and moving images, control and desire.

AUDITION TAPE, Benny Nemirofsky Ramsay, 8', Canada, 2003
Gay white male, 29 years old, good singing voice and co-ordination, desperately seeks job as performer in a Russian girl pop group. History, sexuality and identity collide in a musical monologue.

GADZO, GADZE, Marjoleine Boonstra, 6', Slovakia, 2004
How can this grandfather look after his

and to ask whether the field of projected light has more to offer than the emulation of the real. Is projection, after all, a kind of psychological fantasy? Or is it a quality of the visible world that enters deeply into all our metaphors but as yet only marginally into our arts?

Sean Cubitt is Professor of Screen and Media Studies at the University of Waikato, New Zealand. He is the author of *EcoMedia* (Rodopi, 2005), *The Cinema Effect* (MIT Press, 2004), *Simulation and Social Theory* (Theory, Culture and Society/ Sage, 2001), *Digital Aesthetics* (Theory, Culture and Society/Sage, 1998), *Videography: Video Media as Art and Culture* (Macmillan/St Martins Press, 1993), *Timeshift: On Video Culture* (Comedia/Routledge, 1991), and coeditor of *Allens R Us: Postcolonial Science Fiction* with Ziauddin Sardar (Pluto Press 2002) and *The Third Text Reader* with Rasheed Araeen and Ziauddin Sardar (Athlone/Continuum, 2002). He is the author of over 300 articles, chapters, papers and catalogue essays on contemporary arts, culture and media. A member of the editorial boards of several journals, including *Screen*, *Third Text*, *Futures*, *fibreculture journal*, *Public and Vectors*. He is currently researching a book on media history and preparing to launch a book list on the history and philosophy of media with Berg and New York University Press.

18.00 Tuesday 25 October
Christie Iles, Day for Night: the 2006 Whitney Biennial, or, We Like America and America Likes Us

In 2006, for the first time two Europeans – Chrisite Iles (from London) and Philippe Vergne (from Paris) – will curate the Whitney Biennial the United States' signature nation-

al survey exhibition. Both curators are outsiders working from the inside. The pervasive international criticism of the United States and the profound shift in its relationship with the rest of the world belies a vital US art scene, whose resistance to the status quo is re-shaping the cultural landscape.

Christie Iles will discuss the ways in which she and Philippe Vergne approached the complex social and cultural environment of the US, whose current troubled landscape, 'the other Europe', is producing urgent, energetic, erotic, formal and political art.

Christie Iles has been a curator at the Whitney Museum of American Art, New York, since October 1997. She is part of the curatorial team formulating the artistic policy of the Whitney Museum.

Iles curated the 2004 Whitney Biennial, and other recent exhibitions include *Jack Goldstein – Films and Performance*, and the survey exhibition *Into the Light: The Projected Image in American Art 1964–1977*, a major exhibition of historical film, video and slide installations, awarded a prize for 'best exhibition' in New York in 2002 from the International Association of Art Critics. Upcoming

exhibitions include *Michael Heizer: Actual Size: Munich Rotary* (1970), the first New York presentation of a large projective earthwork installation by Heizer. Prior to appointment at the Whitney, Iles was Head of Exhibitions at the Museum of Modern Art Oxford. Iles, an adjunct Professor at Columbia University, and faculty member at the Center for Curatorial Studies at Bard College is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

is currently writing and editing *Art and Film* (with Michael Heizer). Iles is also teaching in the Sculpture Department at Yale University. She

18.00 Wednesday 2 November
Christiane Büchner, Films for the Impatient

In the course of more than five decades, the International Short Film Festival Oberhausen has become one of the world's most

respected film events – a place where filmmakers and artists such as Martin Scorsese, George Lucas, David Lynch, Alexander Kluge and Werner Herzog, and more recently Ulrike Ottinger, Ronald Karmakar, Pipilotti Rist, Jean-Pierre Jeunet and François Ozon have presented their first films. More than

thousands of short films and videos are submitted every year, out of which a couple of hundreds are presented in the various competitions and sections of the festival.

Oberhausen provides an open platform for every imaginable format of moving picture, covering the entire spectrum of the short form. But a film isn't selected simply for being well produced. A work must always be judged against its own claim of being something new – regardless of genre, production quality and budget.

The program will present a selection of works from the festival's 2005 international competition program. These films will show that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

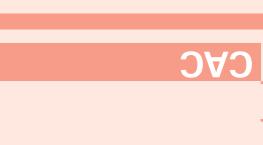
that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

18.00 Wednesday 2 November
Christiane Büchner, Films for the Impatient

In the course of more than five decades, the International Short Film Festival Oberhausen has become one of the world's most

respected film events – a place where filmmakers and artists such as Martin Scorsese, George Lucas, David Lynch, Alexander Kluge and Werner Herzog, and more recently

Ulrike Ottinger, Ronald Karmakar, Pipilotti Rist, Jean-Pierre Jeunet and François Ozon have presented their first films. More than

thousands of short films and videos are submitted every year, out of which a couple of hundreds are presented in the various competitions and sections of the festival.

Oberhausen provides an open platform for every imaginable format of moving picture, covering the entire spectrum of the short form. But a film isn't selected simply for being well produced. A work must always be judged against its own claim of being something new – regardless of genre, production quality and budget.

The program will present a selection of works from the festival's 2005 international competition program. These films will show that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts in which short films appear today is vivid and open. As a festival we see

that the discussion about the various forms and contexts

"But in the waters are dangerous sharks. These dangerous sharks are indecent pictures, and becoming acquainted with them has no other repercussion but to inflict depression, weakness in faith and other forms of psychological and social damage."

Iran is warning its youth to beware of the Internet. "One of the best mediums of communication in today's world is via the Internet," noted an alert published yesterday by the Police Directorate of Public Education.

"I am ready to wait for
as long as I can," said
Chepkirgor, who first
wrote to Clifton five years
ago. "I learned a lot about the
media and was impressed
about their staunch Chris-
tian values and their
down-to-earth attitude," he said.
"She was my first real
love and she still is today."

When Bill Clifton vis-
ited Kenya last week, a
small-town official was
anxious to tell him his tale
of unrequited love.

Godwin Kipkemtoi Chep-
kirgor, 36, wanted to give
Clifton 20 goats for the hand
of Bills daughter Chelsea
in marriage.

true WEIRD BUT

Filosofinės antropologijos
Pragmatika ir analitika

Gintautas Mažeikis
Pragmatics and Analytics of Philosophical Anthropology
Publisher: Šaules delta, Šiauliai, 2005
349 p.
ISBN 9955-522-52-6

Postmodern Methodology

In his monograph *Pragmatics and Analytics of Philosophical Anthropology* Gintautas Mažeikis presents methodological foundations of postmodern anthropology. As the principal question of Kantian anthropology – what is the human being? – cannot be solved under contemporary conditions by thinking grounded upon such discarded categories as mind or will, a need has arisen for a new methodological position. The author finds it in the neopragmatist work of American literary critic (widely known as a philosopher) Richard Rorty.

According to Mažeikis, "since the times of Descartes consciousness, mind, has been imagined as an autonomous capacity, dissociated from social relations, from psycho-motor functions of the body, and from environmental ecology. But such mind has never existed" (p. 51). So, there's no longer

any autonomy. Thus anthropology, as a study of the question 'what is the human being?' shall be understood as a holistic enterprise, as a survey focused neither upon an abstract nor a particular person who freely determines herself and is (at least partly) independent of environment. There is no possibility of talking about any autonomous individuals or subjects. "The subject of a language game is not a solitary person, but a group of people belonging to a tradition" (p. 51). If, according to the methodology, there are no meanings beyond language games, and understanding requires mastering language games and their corresponding situations and the subject of the language game is not an individual but a community (in a wide or narrow sense), then the answer to the question 'what is a human being?' should be sought in an analysis of groups, not individuals, by observing and describing social and cultural discourses, processes, and interactions.

Now if mind – traditionally, the principal organ and device of knowledge – with its form and contents is dissolved in its relations to the natural, cultural and social environment, then, according to Mažeikis, the methods of knowledge and truth itself are "directly dependent upon already existing collective norms of behavior, upon shared beliefs and consensus supported by certain arguments" (p. 52). From Mažeikis' point of view this seems to open new perspectives for anthropological research. But doesn't it make a discussion of cognitive activity (and science in general) feel awkward? By discarding representational understanding of knowledge and a clear distinction between the observing subject and the observed object, we are forced to part with traditional standards of science. One must admit that an anthropologist and her methodological attitudes are tied by social bounds and cultural tradition no less

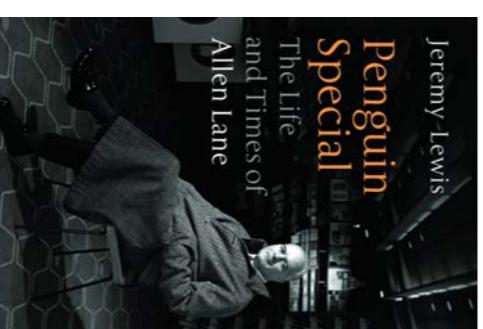
than the 'reality' (in quotation marks from now on) she investigates. Mažeikis defends the scientific character of such anthropology by an analogy with the procedures of measurement in quantum physics and Werner Heisenberg's uncertainty principle, a reference often celebrated in postmodern

humanities. In anthropology, as much as in quantum physics "the position of the observer makes the observed event [...] indeterminate, and the latter receives partially erased and differences between philosophy and literary criticism are leveled. To describe 'reality', as long as it is legitimate to talk about it, means at the same time to construct 'reality', to actively create it. Ironically, one notices that marginal examples of this creative (though most likely unintentional) construction of 'reality' are to be found in Mažeikis' book itself in which for example, American philosopher Hilary Putnam is considered as part of a European philosophical picture, British glam-rocker David Bowie becomes an active member of the Warhol factory, and Willard V. Quine is referred to as Williams Quine.

Reading the monograph one gradually understands that it does not attempt to answer the pragmatic Kantian question ('what is a human being?') rather it evinces ways of answering the question under the aegis of contemporary philosophical, anthropological, and I would say, post-disciplinary conditions. The analysis of perspectives for anthropological research provided by Mažeikis reveals the impossibility of any satisfactorily complete answer to this question. Yet, at the same time, he strives to justify the endlessly changing and

growing process of answering this – already senseless question. Perhaps this is the essence of contemporary anthropology, be it social, cultural or philosophical. The non-terminating process of inquiry is much more valuable here than the impossible result, and the process itself comes to reflect the clichés of postmodern discourse. The most important thing is to avoid anything reminiscent of completeness, clarity, discipline and order. The situation in the realm of everyday interactions is identical. Mažeikis notices that as different communities, communities or representatives of subcultures attempt to define and codify certain norms of behaviour characteristic of the group, ethics transforms into forms of etiquette. Recognising the difference between hegemonic monologic and pluralistic dialogic forms of morality, the author critically assesses the domination of the former in schools, offices and other groups. In his opinion, this leads to the loss of vitality of cultural tradition from inside, and decreases the likelihood of understanding and communication between several different cultural groups. "Way out: constant, open, even painful dialogue about the forms of symbolization of values" (p. 86).

Of course, Mažeikis' pragmatic approach functions as a protector that – considering the impossibility of representing truth and 'reality' – precludes him from canting radical "so-what?" type of relativism; pushing him towards polylogism, tolerance, sensibility and empathy. Communicative pragmatic truth is revealed in tolerant discussion, and efforts of mutual understanding. So, if the question 'what is the human being?' can be still considered in terms of what he can and ought make of himself, then Mažeikis' understands human as a being entrenched in local tradition (with concomitant myths, magic and symbols) who cannot and ought not dis-

Jeremy Lewis
Penguin Special: The Life and Times of Allen Lane
Publisher: Viking, London, 2005
484 p.
ISBN 0-670-91485-1

Pick up a Penguin

Could literary trash be credited with changing the publishing industry? The answer is yes, if we consider the case of Penguin Books, one of the famous – if not the most famous – imprints in the world.

Its founder, Allen Lane, was so taken aback by the low literary level of books and magazines he found at a rail station kiosk that he immediately set upon a plan of offering the public a true "value for money", that is, books which would be well written, well designed, well produced, and well, affordable to everyone.

Jeremy Lewis, author of the most recent biography of this unprecedented hero of the mass market, repeats this by now legendary story while at the same time abolishes several myths which quite understandably have arisen during the 70 years of Penguin Books' existence.

Jonas Dagys is a PhD student in philosophy at Vilnius University and CE University in Budapest.

Jonas Dagys

Jonas Dagys is a PhD student in philosophy at Vilnius University and CE University in Budapest.

Lovers see Allen Lane as the man who introduced low-priced paperbacks. It isn't true, as there had been several publishers who toyed with the idea of pocket-size books in paper covers at a very appealing cost. The best known among these pioneers was Christian Bernard Tauchnitz from Leipzig who since 1837 offered the reader cheap reprints of popular English authors. Lane's greatness – and subsequent commercial success – lay in the fact that he, was the first whom, managed to hook the buying public with a perfect product supported by innovative marketing (his famous *Penguin incubator*, a six-pence book distributing machine, is still fondly remembered). No wonder that in only 12 months since their market debut in July 1934 Penguin Books sold over three million copies. It's a fair guess that the total run of all titles in all series published to date nears half a billion.

"Often copied, never equalled", runs the saying. Imitators have never quite caught up with quickly progressing "penguins". But it has to be said that by the mid-1960s, the time when Lane's health began to deteriorate (he died in 1970), the competition was already fierce, with several big players active on both sides of the Atlantic. They were equally happy to offer the reader a selection of classics, *belles-lettres*, history, or essays. This easy access to literature – books were portable, cheap and discernible – could be listed among the most significant cultural achievements of the 20th century.

I must however say that seen from my Polish perspective, Penguin and Penguin-type paperbacks have made a relatively small impact on the East European market. Book publishing behind the Iron Curtain was heavily subsidised as well as tightly controlled by the state. There's been a plethora of well-written, well-designed, well-produced and cheap titles available. The majority of them have had paper covers, not a

small number were published in a pocket size. The [cover] artists and typographers employed represented the top league. And people in all these countries read avidly, as it was through books that they could most easily get a respite from harsh realities of daily life...

Eastern Europeans were at that time able to get a fairly honest selection of works by authors of international repute. True, there were exceptions – Orwell, Koestler, Nabokov (too anti-Russian), Henry Miller (too pro-creational) – but on the whole bookshops to the east of the Iron Curtain were surprisingly well stocked in translations of Anglo-Saxons, Latin Americans, French, Italians, Germans... even Czechs, Hungarians and Russians. Had Penguin Books played any significant role in promoting in the West the authors for the so-called communist countries? Hardly. Among the first 50 authors to be published by Lane there was only one guy from the land of polar bears, namely Joseph Conrad (Almayer's Folly was 36th on the list). It makes one realise that Penguin's business was publishing as such, and not discovering new names, which could be tricky. Had Solzhenitsyn not been expelled from the Soviet Union, he probably wouldn't have made the Penguin list – without the ensuing scandal, publishing a relatively unknown Russian author (the Nobel notwithstanding) would've been too risky. Maybe this explains why on the most recent Penguin list one finds only names of the 'safe bets', authors like Miłosz, Kapuscinski, Hašek (of the 'good soldier' *Schweik* fame), Bulgakov, aforementioned Solzhenitsyn and a couple of Russian classics. Moderns? Well, not really. We're in the business of publishing, you know...

Some will remain forever – many book

30

Grzegorz Sowula is the culture editor of *Republika*, Warsaw. To read more on Polish culture and politics online: www.republika.pl

Viktor Tikhail: Politicians do that too, no?

Rammeleze: No, they just get you to cheer; they don't tell you to stop. I can tell you to stop. Sometimes it's hard, because if you do a move, you kill a person.

Kale: You have to name and describe or say it differently, to explain any mythology you create. Why is mystification a more suitable strategy than education?

Bonfireclaws Levi: I reckon that oral creation of myths isn't advisable, as it becomes a kitchen-sink drama, and this is inevitable when making an interview. It might be nice when jazz musicians play on plates, but when they use the music for myth-making it becomes banal. Music itself can reach abstract mythology without any kitchen-sink topics as sex or system analysis.

Vale Kale: In any mythology the meanings of the supernatural, sex, biological and social crete topics as sex or system analysis.

Wolfgang Kasten: Even when used in relation to such con-

Wolfgang Kasten: Abstract mythology without any kitchen-sink-

Wolfgang Kasten: When they use the music for myth-making it becomes banal. Music itself can reach

Wolfgang Kasten: When jazz musicians play on plates, but

Wolfgang Kasten: When making an interview. It might be nice

Wolfgang Kasten: Kitchen-sink drama, and this is inevitable when they use the music for myth-making it becomes banal. Music itself can reach

Wolfgang Kasten: Abstract mythology without any kitchen-sink topics as sex or system analysis.

Wolfgang Kasten: In any mythology the meanings of the supernatural, sex, biological and social

Wolfgang Kasten: The supernatural, sex, biological and social

Wolfgang Kasten: Onlyality are recorded. Mythology not only iter-

ment them, so without the dyslexia I probably wouldn't have been able to do it.

Dyslexia has its function. It's a map on the paper, but its map-amathics that does the interview and by exploring it to stretch its limits. But how to do it, when the meaning of map as a subject is hypothetical and Rammelzee: Territorialise....

Viktor Tikhai: What do you mean by that?

Rammelzee: Control a system, control an area, and control a crowd. It is not policing, sometimes command a crowd of a thousand people; no cops can do that - it is an order for people to understand. I only a musician has this type of power.

When I say "stop" five thousand people

About Life, **Rammelzee talks with his possess**

~~Why Say~~

CAC TV

I don't talk about the ability to move to another mental state, matrix, set of skills, instantly transform and adapt yourself in a new subculture, the ability to cut all the mental appendices, festers, habits and affective domains – it seems all this could be called free-questions – it seems all this could be called freedom and norm. I can't forget a question by Mechislav Litvinskij given to John Cage: "John, what would you like to most...?" The answer was a typical Zen reflection of a fast question: "What do I have to do for not having to do any-

GJ: I think normality as a point of view in
would this normality be inauthentic?
psychadelic space is differing... and sometimes
may become pathology in my personal
space everything is normal except murdering
and any kind of abuse, physical or mental. I
place no taboo on my sexuality and only
eliminate pedophilia. Usually UFO's and the
entire cold-blooded and warm-blooded adult
population above 18 years old who voluntarily
agreed to make love, are are okay. Talking
about normality it is important to tolerate
and respect other people's microchips, val-
ues, and attitudes, no matter what they are.

A woman is shown from the chest up, looking directly at the camera with a slight smile. She is wearing a vibrant red sari with intricate gold embroidery along the borders and a matching red blouse. A green net dupatta is draped over her head and shoulders. She is adorned with a necklace featuring large, round, light-colored stones and smaller, yellowish-green beads. Her hair is styled with black lace and a small white flower. The background is a bright, hazy blue.

Hallucinations: magical, art and contemporary
anatomy of schizophrenia and
published articles such as Anti-psychiatry o
VK. Browsing in Google I learned that you
life-style standards and stereotypes.
by manipulating minds and imprinting
for whose who pay. And they do it perfect
sion of democracy. Mass media has to wor
and are chosen for liberation and the expa

French schizo-analysts Deleuze and Guattari wrote that schizophrenic hallucinations and in society, economics, politics, persons by perceptive structures lie deep in every religion. A man is a schizoid so he is in a constant hallucinatory state and at the same time he is controlled and manipulated by the same sick social repressive institutions alike. The pharmacological mafia needs patients, who use as much as possible medicines. People are hypnotised and are being manipulated, they are forced to believe in other's clear origin and these are more frightening than marijana and cocaine. **The millenary mafia needs wars, ten-
sions, conflicts and targets, for which tomahawks are built and exploded in interminably.**

g than marijana and cocaine. **The millenary mafia needs wars, ten-
sions, conflicts and targets, for which tomahawks are built and exploded in interminably.**

ies and terrorists. Only oil rich countries-
ulate mythologem and legend about ener-
gy, they have to for-
hallucinatory fear; their voters in constant
military and oil mafia have to
politicians who work for the
explosion of interminability.

microchips? And that this is one of the most important conditions of person's integration into (shadow or other structures of) society? I prefer to talk about microchips not as a phenomenon of social integration, but as a form of manipulation. It's interesting to watch yourself and others becoming [a] digital calculator, radio sampler, TV reproducer, an obsession or fragmentation of advertising, a serial stamped fauna from the film Koyaanisqatsi, fragmentation of mass media, repeating summary of newspapers. It's interesting to watch cultures, who can't sit by the ocean without activating their mobile phone, reading a newspaper, listening to an MP3. There's only a few who can be with others and sink into extremity and happiness.

being them selves — without external merge-nated with needs and are free from general

This interview was inspired by rumours about the author of one of the first Lithuanian texts about postmodernism, schizophrenia and his magic, Geraldas Janukauskas, and his integration into shadow economies and eso-teric communities situated between Califomia and Šiauliai (a rural city in Lithuania), Janukauskas remains a theorist and practitioner of philosophy, and also makes art, and music, and collects old musical instruments. A person's integration into the unknown was the starter of the interview. Could you answer without inspiring questions. Could you answer without knowing? After all, commonly answers how best to shape questions about the unknown? Valentinės Klimašauskės: I'm curious to know

I say to my pupils, and all people should bring above - up there. We feed people. This: we are all delivering food. They are eye your neighbour, and not the one who is bad or bad. We should not always be with aprons or white jackets: always clean, always in check; we cannot let ourselves be to others? We should always have, if possible, clean hands, clean heart, clean eyes clean thought. One can let it go very quickly. The instrument to control everything thought. When God created the world, as written in Holy Scripture, "in the begin- g was the Word (the Logos)". It was a thought, an idea. He had an idea and it hap- pened. A human being does likewise: he or has an idea and it happens. A person asks why there is so little good. Because many times bad, and we destroy our- selves what good we have conceived. My meditation is like this: I ask a person to think of something good and on the ask to my pupils, and all people should live any recipe for how to live?

A5: I am not a doctor; I do not administer healing people?

DT: Where it lies down – you can lie down there as well.

A5: I don't know what could be the measure of how much I am needed by society.

DT: Everything I can give to people is within me. I cannot build a factory in which this would be produced. Once a man came, thought, who offered a machine producing the Holy Spirit – some utopian machine. I said to him: thank you; go away, we will extract as many spirits as we can with our hearts.

DT: What do you do in your club?

A5: In order to understand what I do, you need to know and understand four things: 1) God, 2) the world, 3) people, 4) a human being (yourself). In my work, I have to know God, where he/she has been and who I am, who is in front of me: where is he/she from, where he/she has been and from where they fell out from, where to put him/her like a bird into its nest. While medical training or relying on other sensibilities you find information and understand what is going on, and you can work. In the club we speak about these four things, and more

AS: It's regular work. I do this kind of work of this?

DT: The artist Arturas Ralja will realize a project at the IX Baltic Triennial: he will invite several mediums who will investigate the CAC building and chart its energy levels;

AS: They will draw charts where and which energetic points are situated. What do you think they will draw charts which energize them?

DT: Of energy flows through you and if you radiate it to other people, many options evolve. At the artist Arturas Ralja will realize a project at the IX Baltic Triennial: he will invite several mediums who will investigate the CAC building and chart its energy levels;

AS: It's regular work. I do this kind of work of this?

The Space Between

Valentinas Klimasauskas and Geraldas Janakauskas travel between San Francisco

Dovile Tumpyte is an art critic based in Vilnius. She is our place. And we distribute it to subscribers. Here is our place. And we distribute it to full energy flows, and we distribute it to electric substations through which power to be a substitution.

lots of grass around and the person is a flower, I ask him to say something like this: I am a flower under the blue sky of God, his light falls on my petals, penetrates my stem, I shine and start spreading a wonderful fragrance. One has to preserve this condition in order to feel always under the sky of God, to feel how power flows to you, which makes the level of electrotechnology, we have to be important: there are no other real meditation than in the energetic system, speaking on give. This is the only one and the most flow: when it flows into you and when you share with people. Meditation is to be in the flow. This is the only one and the most important: there are no other real meditation than in the energetic system, speaking on the granice. One has to preserve this condition in order to feel always under the sky of God, to feel how power flows to you, which makes

Art Does Not End

Parapsychology

soon, I will give them precisely what they need, what a work of art, a verse or a piece of music would provide them, and that would be useful, necessary, they would want art otherwise necessary for people? No, it seems to be unnecessary: You cannot put it into the fridge and eat it when the time comes. People need safety: to prevent water from dripping on their heads, from some bum terrorising them; people need food and water, they need the possibility to reproduce. Yet there is one more thing: a person needs power to live.

So, I will give them precisely what they need, what a work of art, a verse or a piece of music would provide them, and that would be useful, necessary, they would want art otherwise necessary for people? No, it seems to be unnecessary: You cannot put it into the fridge and eat it when the time comes. People need safety: to prevent water from dripping on their heads, from some bum terrorising them; people need food and water, they need the possibility to reproduce. Yet there is one more thing: a person needs power to live.

Without, we all create energetic structures, symphony, for it is becomes difficult to go with our words. There is no such category: artist or non-artist. Now my friends, painters, know that I do not take a brush in my hands, but before they used to ask: is it like painting? I used to answer that now I was painting? but before they used to ask: is it like painting? I used to answer that now I was painting?

- **A5:** Terms slightly disturb me. There is one related?
- **DT:** Art, charms, dark magic – they may be artist accumulates more of this.
- **AN:** Artist or not an artist, you do this. Only an artist. This process is going on all the time. An job. This process does a completely different tree in that space. Because that gloomy and dark there. Why? Because that
- **UL:** When we feel bad, we go to a pine tree grove to recover there, but we do not go to a fir tree forest; because it is not go to a fir tree forest; because it is energetic instrument; a thought. A light thought spreads creative energy; a dark thought spreads destructive energy.

A photograph of a large, multi-trunked tree, likely a redwood or similar conifer, viewed from below. The tree has several thick trunks with dark, reddish-brown, textured bark. Its canopy is dense with bright green leaves and smaller branches. Sunlight filters through the leaves, creating bright highlights on the trunks and a dappled light effect on the ground. The perspective is looking up, emphasizing the height and scale of the tree.

ng power completely. Then I
or something like that. I was los-
with a better camera in case I fel-
afraid to go out to the street
rustedating. I used to faint, I was
he vibration I worked in became
everything is energy vibration.
trap is evacuated in this way. It is
ery difficult not to get smeared
with it. It happened once to me.
deep into life: into the very
about art that an artist has to dig
ull. There is a misconception
orm and how that form became
feel always how I created
about what I was doing. I used
assemblages I always thought
s; while painting or drawing

When it is lacking, the person with others, falls ill; he suffers from depression, although all other components are perfect. For the sake of the power, people engage in as if imprec-tical activities having seemingly nothing to do with matter. All this activity is a search for that power. Art is at the leading edge of this search. Absolutely everybody manipulates energy. All our relationships are energetic.

Moreover, both a tree and an animal manip-pates for television or doing something with televi-sion, somebody working with spaces or painter, whatever the artist – a poet, musician, artist is but a form susceptible to energy. As art is then the function of art?

DT: What is this work of art completely differently.

this is not healing, that you perform what a work of art should do, you start looking at a work of art completely, having in mind that straight and beautiful. Having in mind that

come to me bent, convulsed and leave

for television or doing something with televi-sion, somebody working with spaces or painter, whatever the artist – a poet, musician,

used to paint quite a lot. It used to be like this: I would concentrate for three days, come to the studio and evaporate in an hour. I used to drag back and think: what is this, why don't I have power to work? I started to seriously lose my health: my heart was malfunctioning; my blood stream was rattled, as was my brain. In their diagnostics, the doctors said that there was no plumber who could change my pipes. I had to get out of this somehow, I had to look for a solution

I have just explained to somebody that one shouldn't immediately reveal a truth to a person. If that person is not ready for that truth, the response won't be positive. Christ said: do not throw pearls to swine, because they will trample those pearls and will turn back and bite you. The same is with art. Is it right to say to somebody: here is the artwork for you! Consume. The person will say: stick this up your art. However, if I come to a per-

son and say: here is the artwork that I have just explained to somebody. The person will say: stick that there was no reason to fuss over and that the 1990s he chose one phrase by an Oriental sage: a Zen buddhist who thought of the 1990s he chose one phrase by an

that you art practice has not disappeared. I think my art practice has not disappeared. I think that I have followed the same path as artists stand very precisely what art is and what an search for something, rather one had to con-

Doule Trumpet. Maybe let us start from how the show featured works from Soviet times ed in what had survived in those 10 years: Pendence movement *Sajūdis*. I was interested in new works. *Sekus*, position was espec- cially interesting to me. To represent his work *Algirdas Šeškus*: The interesting thing is that my art practice has not disappeared. I think that I have followed the same path as artists stand very precisely what art is and what an

healing. When we met last time because of the exhibition, he spoke more about energies and other worlds than about art.

Double Trumpet. Maybe let us start from how the show featured works from Soviet times ed in what had survived in those 10 years: Pendence movement *Sajūdis*. I was interested in new works. *Sekus*, position was espec- cially interesting to me. To represent his work *Algirdas Šeškus*: The interesting thing is that my art practice has not disappeared. I think that I have followed the same path as artists stand very precisely what art is and what an

Artūras Raila, *Pine of Witch* / Raganos pušis, 2005 C-Print / Fotografija, 80 x 80 cm

39

Ramundas Malasuska's curates the IX Baltic Triennial together with Alexs Vailiant and Sofia Hernández Chong Cuy.

of liaison that are not based on money. This is how it is settled and there is no other solution yet! But there are treasures wants and money helps him to make a decision, man has always to choose what he exchanges is monetary. Since resources are exchanged in a monetary, but it carries a deep meaning. We should also remember that the market sound cynical, but it carries a deep meaning. buys what you treat as your service. It can the other is proved by the fact that a man buys what you treat as your service. It can

EL: Yes, and a very significant one. Service to social justice?

RM: Does the market contain a code of social justice?

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order. EL: As we have already ascertained, the market is different from the black market that is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order. EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order. EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

RUT RUT, Can't Hide the Fluffy, 2005 courtesy the artists

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

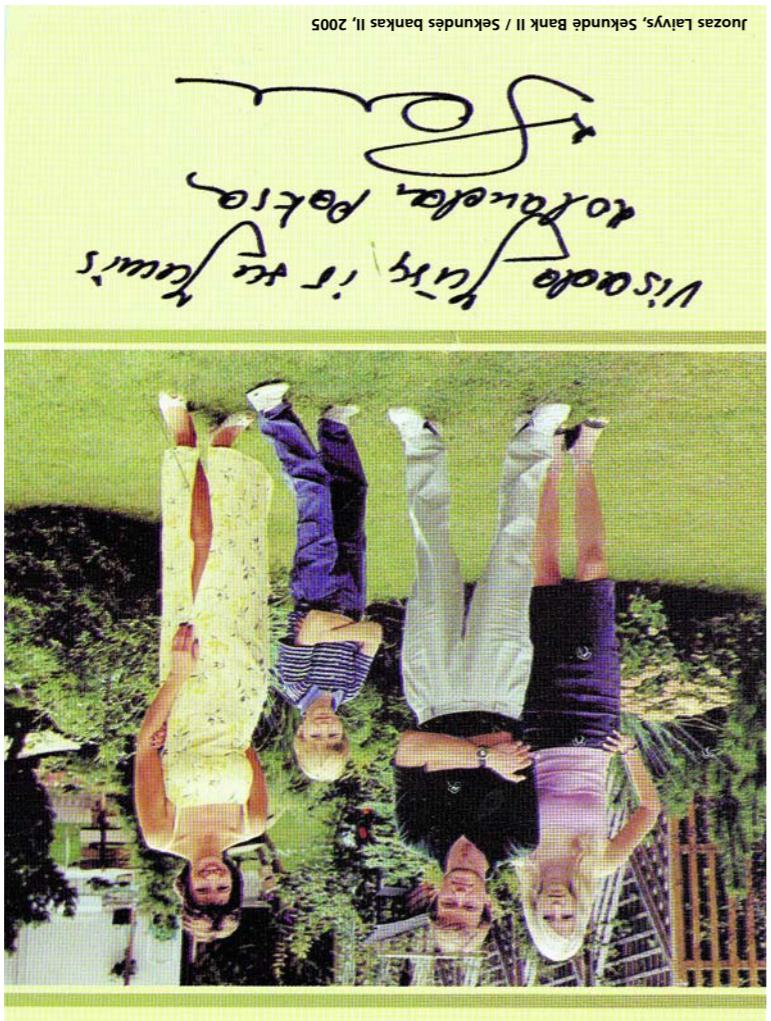
EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

EL: In the black market it is already so: the ket is everywhere. Since in the Soviet system was the black market that was represented by capitalist order.

Market Rules?

Raimundas Malasauskas talks with Elena Leonjeva

Laisda įtakos iš akcijų

Juzas Laižys, Sekunde Bank II / Sekundės bankas II, 2005

tion of business after all. Growth because of capitalist statement, isn't it? This is a funny function is to produce more art". A totally artist Latvian Weiner proposed that, "Art's RM: In the 1960s the famous US conceptual

You like the paradox?

that would be a law! How do legal way of protection. But

should first of all prohibit this monopoly provided by law we

invention of copyrights that would not be based on

laws. Therefore if we wanted to demand to write new patent demand to write new patent with a knock on the door of government, probably one would

strong, probably care is for government solutions would take place. But since our affection

place, I dare say certain medicaline. I would an invented

pharmacist - with his work, a

would do what this we to see what, then, an artist

and begin the experiment have cancelled patent rights

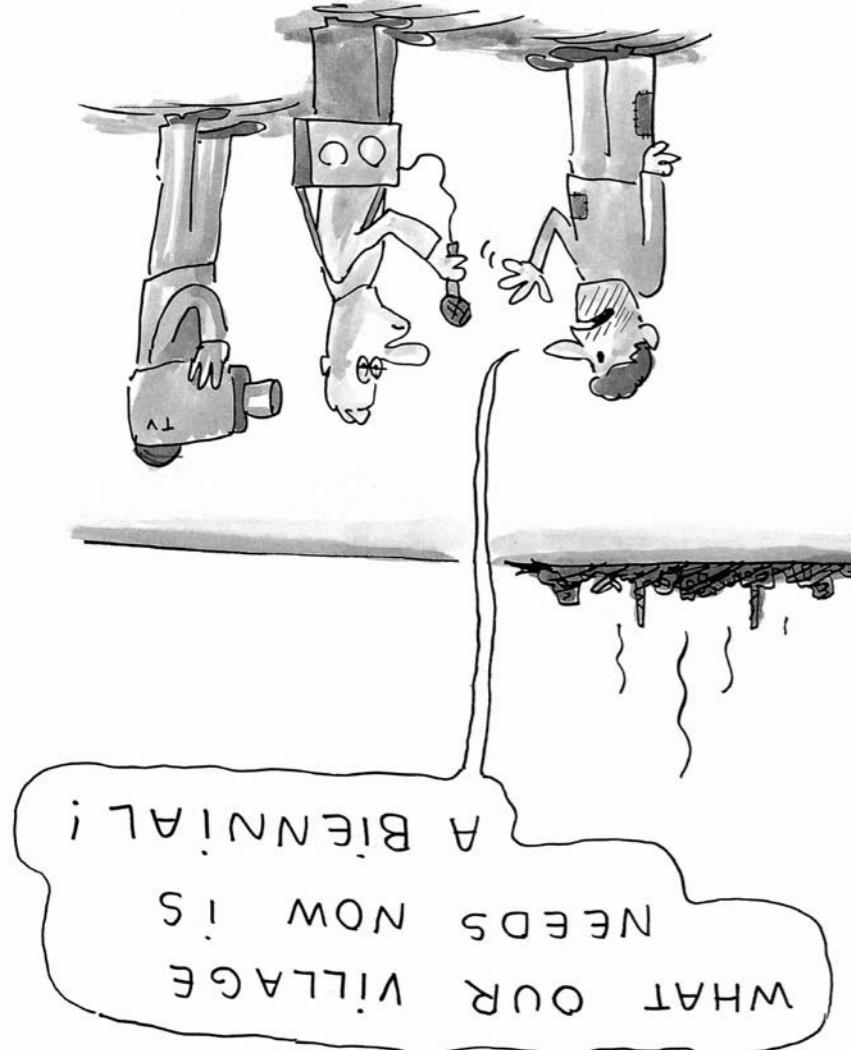
EL: Let us imagine that we

and begin the experiment have cancelled patent rights

EL: Let us imagine that we

Linara Dwydaiyyé, Simon Rees

courses against which Lithuanian practice - which it refers to the "library" section). It becomes a deliberate disappearance: either it is into the Baudrillardian desert of New Mexico, the screen as in Cuba's Delodrome (1983) or the opahomeric *Troon* (1982), or even Conrad's "heart of darkness" in the Congo - who can tell? Maybe, it's earing into the block-type of Lawrence, special interview/project in this that is, back in time to the 1960s and finally, this issue has extended Lithuania's geographic connectivity as writing from Lithuania, including the Netherlands, Poland, Mexico, the United States, Of course Poland to the geo-political region the publi-

~~Start making sense?~~

What our village needs now is a Biennale!

Occasionally, turning to venerable words helps make sense of the current heterogeneity. Their stately rhythm lends a measure to incisive, or hard to deal with, concepts. So, we turn to Czeslaw Milosz:

The word, geography, preserved till this century is aura of colorful atlases with the outline of mysterious little-known lands. As the planet grows small, fewer and fewer areas lay claim to a bit of exoticism...

Perhaps one's country of origin is not so important in view of the progressive unification of the earth. After all, man is confronted everywhere with existential problems, and thus being contemporaries, is already our bond of being born in the same time, stronger than that of being born in the same country.

Czeslaw Milosz, Beginning With My Streets, 1991

Kestutis Kuizi

the real action.

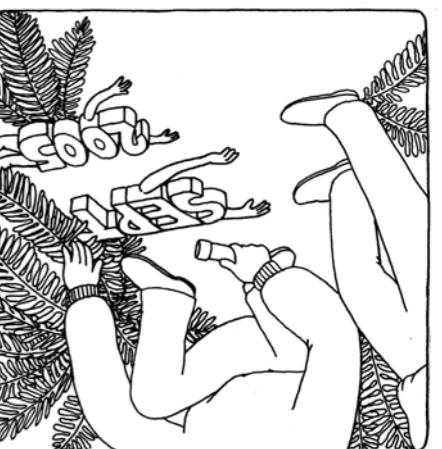
It makes me wonder, why? The organisers, the producers and the artistic directors – what are they doing? Quite obviously they plan, they fundraise and they talk to local politicians. They discuss concepts and think about the strategy, levels of promotion and positioning of the event. They create new venues and add to a city's flow of tourists.

They hire fashionable curators. They present adorning events and organise conferences. They bring big names. They all wish for a great party at the end. They want people to remember it and spread the news. They publish catalogues – heavy coffee-table books for the office, the home or home offices. They do their best to fit their customers' needs: to please local authorities, to enter- it mean go further? And why we have Where do we go next? Further? What A few years later the buzzier rings a louge were printed...

A black and white illustration of a person sitting cross-legged, reading a newspaper. The person is wearing a dark t-shirt and shorts. The newspaper has large, bold letters on the front page. The scene is set against a light background with a circular frame around the person.

A black and white illustration of a person sitting cross-legged on the floor, surrounded by large fern fronds. The person is holding a small bottle and pouring liquid into a cup. In the background, there's a stack of books and a small sofa where another person is lying down.

~~Letter from the Director's Desk~~

INTERVIEW

CAC

Dovilė Tumpytė talks to Algirdas Šeškus about art and para-psychology

Raimundas Malasauskas talks to Elena Leontjeva about market rules

Home: Baltic Triennial Blues

Focus: Lawrence Weiner talks to Julietta Aranda about then and now

3 / 2005 the quarterly
conversation about art

Away: Valentinas Klimasauskas and Geraldas Jankauskas travel between

San Francisco and Šiauliai

Say what?: Rammežė talks with his posses about life, the universe...

Library: Jonas Dagsys and Grzegorz Sowula

Artist's project: Bik Van der Pol, disappearing in print

How To Disappear Completely And Never Be Found

Doug Richmond

Planning a disappearance, arranging for new identity,
creation, finding work, establishing credit, pseudocode
(creating the impression you are dead), and more.

